

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE
ZNANOSTI
KATEDRA ZA BIBLIOTEKARSTVO

E-knjiga u narodnoj knjižnici

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Daniela Živković

Studentica: Katarina Tuškan

Zagreb, rujan 2013.

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Razvoj i tržište e-knjige.....	5
3. Tehnologija čitanja e-knjige.....	10
4. Nabava e-knjiga u narodnim knjižnicama.....	13
5. Distributeri e-knjiga.....	19
6. E-knjiga u narodnim knjižnicama izvan Sjedinjenih Američkih Država	
6.1 Kanada.....	20
6.2 Australija.....	21
6.3 Velika Britanija.....	22
6.4 Ostale europske zemlje.....	24
7. Istraživanje - Spremnost korisnika Knjižnice i čitaonice Bogdana Ogrozovića za korištenje e-knjige.....	26
7.1 Cilj istraživanja.....	26
7.2 Uzorak ispitanika.....	26
7.3 Anketa.....	28
7.4 Obrada rezultata.....	28
7.5 Rezultati i rasprava.....	29
8. Zaključak.....	44
9. Literatura.....	47
10. Prilog – anketa.....	54

Slike

Slika 1. E-čitač Kindle.....	11
------------------------------	----

Grafikoni

Grafikon 1. Prikaz odnosa ispitanika prema spolu.....	27
Grafikon 2. Prikaz odnosa dobi ispitanika.....	27
Grafikon 3. Prikaz odnosa stručne spreme ispitanika.....	28
Grafikon 4. Grafički prikaz rezultata dobivenih na 4. pitanje za N=84 ispitanika.....	29

Grafikon 5. Grafički prikaz odgovora na 5. pitanje za N=74 ispitanika.....	30
Grafikon 6. Distribucija izraza korištenih u odgovoru na pitanje 6. za N= 84 ispitanika.....	31
Grafikon 7. Grafički prikaz na 7. pitanje za N=84 ispitanika.....	32
Grafikon 8. Grafički prikaz odgovora na 7. pitanje prema spolu ispitanika.....	32
Grafikon 9. Grafički prikaz odgovora na 7. pitanje prema dobi ispitanika.....	33
Grafikon 10. Grafički prikaz rezultata na 7. pitanje prema stručnoj spremi ispitanika.....	34
Grafikon 11. Grafički prikaz rezultata na 7. pitanje prema sklonosti ispitanika čitanju tiskanih knjiga na stranom jeziku.....	35
Grafikon 12. Grafički prikaz rezultat na 8. pitanje za N= 45 ispitanika.....	35
Grafikon 13. Grafički prikaz rezultata na 9. pitanje za N= 45 ispitanika.....	36
Grafikon 14. Grafički prikaz rezultata na 10. pitanje za N=45 ispitanika.....	37
Grafikon 15. Grafički prikaz rezultata na 11. pitanje za N=45 ispitanika.....	38
Grafikon 16. Grafički prikaz odgovora na 12. pitanje za N=84 ispitanika.....	39
Grafikon 17. Grafički prikaz rezultata na 12. pitanje prema čitanju e-knjiga.....	40
Grafikon 18. Grafički prikaz rezultata na 13. pitanje za N=84 ispitanika.....	40
Grafikon 19. Grafički prikaz rezultata na 13. pitanje prema čitanju e-knjige.....	41
Grafikon 20. Grafički prikaz na 14. pitanje za N=84 ispitanika.....	42
Grafikon 21. Grafički prikaz odgovora na 16. pitanje za N=84 ispitanika.....	43

Tabele

Tabela 1. Prosječne ocjene karakteristika Kindlea i iPada.....	42
--	----

1. Uvod

Povijest knjige je duga i pomoću nje možemo pratiti uspone i padove civilizacija. Prvi tekstovi su nastali u Sumeru na glinenim pločicama, Grci kasnije pišu na papirusu iz Egipta, krajem antike se širi pergamena, a u srednjem vijeku prevladava papir, izum kineske civilizacije. U antici je prevladavao papirus koji je imao oblik svitka, a današnji oblik knjiga dobiva početkom pisanja na kodeksima od pergamene. Knjige su se do kasnog 15. stoljeća pisale ručno stoga su ostale privilegijom obrazovane manjine. U 15. stoljeću Gutenberg otkriva tiskarsku prešu i zauvijek mijenja svijet knjige. Njegov izum je omogućio masovnu proizvodnju knjiga i približio ju je običnom čovjeku (Finkelstein i McCleery 2005:42).

Kako se je razvijala računalna tehnologija zadnja tri desetljeća tako se najavljivala i propast tiskane knjige koju bi zamijenio njezin elektronički oblik. No, takvi scenariji se nisu ostvarivali. Tiskana knjiga je i dalje prevladavala te se činilo kako će e-knjiga imati sporednu ulogu (Gorman 2006:121; Palmer 2012). Do promjene je ipak došlo u zadnjih nekoliko godina. Naravno, katastrofična predviđanja o nestanku tiskane knjige su pretjerana, ali e-knjiga sve je više prisutna na nakladničkom tržištu paralelno s tiskanom knjigom.

E-knjiga polako postaje i dio građe knjižnica. Akademske i specijalne knjižnice su implementirale korištenje usluga e-građe prije narodnih knjižnica koje ih sve više uvode tek u zadnjih nekoliko godina i to pretežno u SAD-u te ostalim razvijenim zapadnim zemljama. Proboj novog tipa građe u narodne knjižnice je donio specifične probleme i situacije s kojim se suočavaju zaposlenici knjižnica stoga sam s njima odlučila pobliže upoznati u svom diplomskom radu.

U ovom diplomskom radu ću se baviti e-knjigom u narodnim knjižnicama, no prvo ću se osvrnuti na razvoj e-knjige i njenog tržišta te zatim na njezine današnje načine čitanja. Nakon toga ću promotriti načine na koje narodne knjižnice nabavljaju e-knjige te probleme na koje se susreću. Ukratko ću se i osvrnuti na distributere e-knjiga s naglaskom na trenutno najrašireniji, OverDrive. Posebno ću izdvojiti stanje e-posudbe u narodnim knjižnicama u nekoliko zemalja izvan SAD-a jer one nemaju toliko razvijeno tržište i imaju svoje specifičnosti. Na kraju donosim rezultate i analizu istraživanja koje

sam provela u Knjižnici i čitaonici Bogdana Ogrizovića u sklopu mreže Knjižnica grada Zagreba. Htjela sam utvrditi čitaju li korisnici e-knjige i na kojim uređajima te što smatraju prednošću, a što slabošću kod takvog čitanja. Ukratko, htjela sam saznati u kojoj mjeri korisnici jedne narodne knjižnice u Hrvatskoj koriste e-knjigu.

2. Razvoj i tržište e-knjige

Nastanak prvih e-knjiga se pripisuje Michaelu Hartu koji je 1971. godine natipkao na računalu te zatim mrežno podijelio tekst američke Deklaracije o neovisnosti. Zatim je uz pomoć volontera na isti način to učinio i s Deklaracijom prava, kompletnim Ustavom SAD-a, Biblijom te djelima Williama Shakespearea. Ovo je bio početak projekta Gutenberg koji i danas starije tekstove neumorno skenira i objavljuje na Internetu (Armstrong i Lonsdale 2011:xxi). Najstariji digitalni arhiv tekstova namijenjenim znanstvenoj zajednici je *Oxford text archive* nastao 1976. godine u Velikoj Britaniji (Živković 2012:96). Zatim se osamdesetih, a posebice devedesetih godina, na CD ROM-ovima počinje objavljivati referentna građa (enciklopedije, rječnici i sl.) (Armstrong i Lonsdale 2011:xxii). Početkom devedesetih uspostavlja se World Wide Web koji omogućuje knjižnicama, akademskoj zajednici i entuzijastičnim pojedincima lakše stvaranje i dijeljenje rezultata brojnih digitalizacijskih projekata – Internet archive, Etext center knjižnice Sveučilišta u Virginiji, Renaissance editions, Universal digital library i dr. (Galbraith 2010:6-8).

Komercijalna prodaja e-knjiga je najprije počela u okviru akademske zajednice. Agregatori tj. trgovci su prodavali e-knjige knjižnicama kao baze podataka znanstvenih članaka (ibid.:10). Netlibrary (danas u vlasništvu EBSCO-a) je 1998. godine lansirao prvu bazu podataka s e-knjigama namijenjenim knjižnicama, a slijedili su i ostali agregatori kao ebrary, EBL te MYiLibrary. Prodaja e-knjiga s područja beletristike te direktna prodaja pojedinačnih naslova na tržište se sporije uvodila. Promjena je nastupila dolaskom na tržište pristupačnih e-čitača posebice Kindlea 2007. godine. Sve do nedavno, e-knjige iz beletristike su se isključivo prodavale individualnim kupcima putem *online* knjižara ili direktno na internetskim stranica nakladnika dok se znanstvena literatura,

referentna građa te ostala publicistika prodavala institucijama putem pretplate ili nekim drugim oblikom licencije (Armstrong i Lonsdale 2011:xxiii). Danas narodne knjižnice diljem svijeta sve više i više uvode mogućnost posuđivanja e-knjiga i to onih žanrova koji su sadržajno zanimljiviji njihovim korisnicima - beletristika i popularno-znanstvena publicistika.

Vidimo da e-knjige mogu nastati digitalizacijom, ali mogu nastati i izvorno digitalno. Mogu se nalaziti na fizičkom mediju npr. CD ROM-u ili DVD-u, ali joj se može pristupiti i putem Interneta. E-knjiga se može čitati neposredno na internetu ili se može preuzeti na računalo, e-čitač, pametni mobitel ili tablet. Dakle, e-knjiga ima različite varijacije stoga bi i njena definicija trebala to odražavati. D. Živković e-knjigu definira kao jedno ili više računalnih datoteka omeđenog sadržaja koje su dostupne javnosti na mreži (mrežna knjiga) ili u materijalnom obliku (na CD ROM-u, DVD-u i drugim elektroničkim materijalnim medijima). Uz tekst, e-knjiga može donositi sliku i zvuk kao i veze sa srodnim mrežnim stranicama te program za izmjene i dopune. Ona može biti interaktivna dopuštajući izmjene i dopune čitatelja. Mora biti označena vlastitim Međunarodnim standardnim knjižnim brojem (ISBN), bilo da je on jedina identifikacijska oznaka ili tek sastavni dio oznaka DOI i URN specifičnih za elektroničku građu. Svaki format e-knjige mora biti označen vlastitim ISBN-om (Živković 2012:99). Armstrong i Lonsdale e-knjigu definiraju kao bilo koji sadržaj koji ima vidljivo obilježje knjige bez obzira na veličinu, način nastanka ili kompoziciju, ali isključuje serijske publikacije, te koji je dostupan elektronički za čitanje ili referiranje na bilo kojem uređaju sa zaslonom (Armstrong i Lonsdale 2011:xxv).

Živković također komentira rezultate istraživanja *Progressing the definition of e-book* iz 2008. godine koje je pokušalo dati pregled razvoja definiranja e-knjige (Živković 2012:98). Analizirano je 37 definicija između 1997. i 2008. godine. U čak 31 definiciji se spominje sličnost s tiskanom knjigom pa se može reći da se e-knjiga doživljava samo kao elektronička verzija tiskane. Stvaranjem izvornih e-knjiga koje bi tekst kombinirale s različitim grafičkim rješenjima, zvukovima ili video snimkama bi se to promijenilo. U takvim e-knjigama bi pisac npr. glasom mogao čitatelju pojasniti tekst ili komentirati filmsku adaptaciju knjige zajedno s isječcima iz filma (Galbraith 2010:16). To bi bila svojevrsna fusnota karakteristična samo za e-knjigu. No, ovakve e-knjige se ni danas još

se stvaraju. Samo dvije definicije iz istraživanja spominju pojam mrežni (*online*). Današnje e-knjige se kupuju ili posuđuju uglavnom *online*, ne više toliko na fizičkim medijima. Razvoj e-knjige je uvjetovan tehnologijom koja je nepredvidiva pa je to razlog ovakvom malom broju definicija koje spominju pojam mrežno. Danas većina javnosti e-knjigom smatra i sami uređaj na kojem čitaju točnije uređaj sa zaslonom i možda s nekom vrstom tipkovnice koji se može držati u ruci te koji im omogućuje spremanje brojnih knjiga koje se mogu čitati dok god traje baterija (Palmer 2011:76).

Tržište e-knjige se širi, no ne u svakoj zemlji jednakom brzinom. SAD je zbog jedinstvenog tržišta s 300 milijuna stanovnika istog govornog jezika imao idealne uvjete za razvoj e-knjige (Živković 2012:96). Prema podacima Udruženja američkih nakladnika (*Association of American publishers*) i *Book industry study group*a za 2012. godinu koji uključuju podatke od 1 600 nakladnika, u SAD-u prodaja e-knjiga bilježi porast u usporedbi s prethodnom godinom¹. 20% nakladničkih prihoda dolazi od prodaje e-knjiga što predstavlja porast od 5% u odnosu na 2011. godinu. Prodaja beletristike je porasla za 42%, publicistike za 22%, a dječje i e-knjige za mladež čak za 112%. Prodaja tiskanih knjiga je stabilna. Tvrđokoričena i mekookoričena izdanja su donijela profit od 5 milijardi dolara dok su 2011. godine donijela 4.9 milijardi dolara. Mekookoričena izdanja namijenjena masovnom tržištu (supermarketi, zračne luke itd.) bilježe pad prodaje. Nakladnički prihodi od prodaje knjiga u tradicionalnim knjižarama su pali za 7% dok su porasli za 21% od prodaje u *online* knjižarama poput Amazona. U Velikoj Britaniji su prihodi od prodaje e-knjiga u 2012. godini iznosili 12% od ukupnog tržišta knjige². U ostatku Europe postotci nisu toliko visoki. Prema najboljim procjenama za 2011. godinu u drugim europskim zemljama e-knjiga drži 1% tržišta (Wischenbart 2011:37)³. U nekim zemljama se predviđa brži rast udjela e-knjige kao npr. Njemačkoj koja bi 2015. godine

¹ Julie Bosman. "E-book sales a boon to publishers in 2012", New York Times, 15.5.2013. (pristupljeno 15.6.2013.) http://www.nytimes.com/2013/05/15/business/media/e-book-sales-a-boon-to-publishers-in-2012.html?_r=1&

² Christopher Williams. "Publishers report boost from e-books", The telegraph, 1.5.2013. (pristupljeno 15.6.2013.) <http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/mediatechnologyandtelecoms/media/10031735/Publisher-s-report-boost-from-e-books.html>

³ Istraživanje donosi pregled e-knjige na tržištima Njemačke, Francuske, Španjolske, Italije, Švedske, Nizozemske, Austrije, Slovenije i Poljske.

mogla imati između 10 i 15% dok bi npr. Francuska i Italija bi mogle imati nešto manje, između 8 i 10% (ibid.)

Europsko tržište e-knjige je opterećeno porezom na dodanu vrijednost koje je u europskih zemljama veći na e-knjigu nego na tiskanu knjigu. Naime, tiskana knjiga se smatra kulturnim proizvodom te ima nižu poreznu stopu (Njemačka 7%, Italija 4%, Španjolska 4%, Hrvatska 5%, Velika Britanija 0% itd.). E-knjige imaju znatno više porezne stope jer se smatraju uslugom (Njemačka 19%, Italija 20%, Španjolska 18%, Hrvatska 25%, Velika Britanija 20%). Od 2012. godine Francuska i Luksemburg su mimo preporuka Europske unije počele primjenjivati umanjenju stopu PDV-a i na e-knjige – Francuska 7%, a Luksemburg 3%. Iz tog razloga glavni prodavači e-knjiga i e-čitača (Amazon, Barnes and Nobles, Kobo) imaju svoja europska središta upravo u Luksemburgu.

I cijene e-knjiga na američkom tržištu su imale svoje fluktuacije. Danas su one veće nego što su bile 2007. godine kada je na tržište izašao Amazonov e-čitač Kindle. Amazon je tada e-knjige prodavao po cijeni od 9.99 \$ što je bio jedan od razloga popularnosti Kindlea. To se promijenilo 2010. godine izlaskom na tržište Appleovog iPada. Do tada su Amazon i ostale distributeri za prodaju tiskanih i e-knjiga koristili veleprodajni model u kojem oni određuju cijene⁴. Nakladnici su im knjige prodavali s 50% popusta, a oni bi sami određivali maloprodajnu cijenu. Amazon je zbog velikog udjela na tržištu mogao e-knjige prodavati i po nerealnoj cijeni od 9.99 \$ ne bi li tako privukao još više kupaca. Tako niska cijena je dovela u pitanje plaćanje autorskih naknada, a nakladnici su se bojali da će ona štetiti i prodaji skupljih tiskanih knjiga. Stoga su se nakladnici⁵ tajno dogovorili s Appleom o prelasku na agencijski model prodaje gdje bi se e-knjige prodavale po višoj cijeni. Nakladnici su tada uvjetovali prodaju svojih e-knjiga korištenjem ovog modela pa one poskupljuju na cijene od 12,99\$ do 14,99\$. U agencijskom modelu nakladnik odlučuje o maloprodajnoj cijeni, a knjižare dobivaju 30% naknade za svaku prodanu e-knjigu. Američko Ministarstvo pravosuđa je 2012. godine

⁴ Sarah Boyle, "What is the agency model for ebooks? Your burning questions answered", Publishing trendsetter, 1.5.2012. (pristupljeno 15.6.2013.) <http://publishingtrendsetter.com/industryinsight/simple-explanation-agency-model/>

⁵ Penguin, Hachette, HarperCollins, Macmillan i Simon&Schuster. Njih pet, uz Random House koji nije sudjelovao u tajnim pregovorima s Appleom, čine Veliku šestorku (Big Six) tj. najveće nakladnike u SAD-u.

podiglo optužnicu protiv Applea i pet uključenih nakladnika zbog tajnog dogovora podizanja cijena e-knjiga. Do danas su se svi nakladnici nagodili, a suđenju Appleu je još uvijek u tijeku⁶. Na žalost kupaca, cijene e-knjige su i dalje ostale visoke tj. novi naslovi se nisu vratili na cijene prije dolaska iPada⁷.

Prosječan kupac i dalje smatra da bi se e-knjige trebale prodavati znatno jeftinije od tiskanih. No, kada pogledamo troškove nastanka knjige, to ne može biti izvedivo. Svi troškovi koje imamo kod nastanka tiskane knjige, imamo i kod e-knjige izuzev troškova tiskanja, skladištenja i otpremanja. Ove tri stavke nisu dovoljne da znatno snize cijenu jer su tu i dalje autorske naknade, knjižarske marže, troškovi osoba uključenih u dizajn naslovnice i oblikovanja teksta, lektoriranje teksta, marketing te troškovi nakladnika (plaće, najam poslovnog prostora, režije i sl.) (Besen i Kirby 2012:5).

U Hrvatskoj djeluju tri *online* knjižare koje isključivo prodaju e-knjige. To su Planet 9 Hrvatskog Telekoma, VIP eKnjižara te TookBook. VIP eKnjižara je nastala u suradnji s TookBook te imaju istu ponudu. Razlika je jedino što se na VIP-ovoj eKnjižari kupnja obavlja preko računara kod Vipneta dok se na TookBooku plaća kreditnim karticama. Took Book je međunarodna stranica (ima sučelje na hrvatskom i engleskom jeziku) te su sve cijene e-knjiga izražene u američkim dolarima. Planet 9 je namijenjen svima bez obzira da li su korisnici usluga Hrvatskog Telekoma. Cijene e-knjiga su najčešće ispod 100kn npr. Prijevremeni izbori od J.K. Rowling na Planetu 9 košta 99 kn dok je cijena tiskane knjige u knjižarama 149 kn. Prema ovogodišnjem istraživanju tržišta knjiga u Hrvatskoj 64% ljudi ima mogućnost čitati e-knjige tj. posjeduje računalo, pametni telefon, tablet ili e-čitač⁸. Od toga 10% čita e-knjige, ali ih ne kupuje, a 1% ih čita i kupuje. Čitanje e-knjiga je poraslo za 3% prema istom istraživanju iz 2011. godine, ali čitanje uz kupovinu e-knjiga u 2011. godini je iznosilo 2% što znači da je dvije godine kasnije palo za 1%. E-knjige čita najviše mlađa generacija, 16% (15-24 g.) te 14% (25-34 g.). Oni koji čitaju ili bi čitali e-knjigu kada bi imali mogućnost za to, u 58% slučajeva

⁶ Julie Bosman, "Apple negotiator defends tactics in e-book trial", New York Times 13.6.2013. (pristupljeno 15.6.2013.) http://www.nytimes.com/2013/06/14/technology/apple-negotiator-defends-tactics-in-e-book-trial.html?_r=0

⁷ David Streitfeld, "Little sign of a predicted e-book price war", New York Times, 24.12.2012. (pristupljeno 19.6.2012) http://www.nytimes.com/2012/12/24/technology/e-book-price-war-has-yet-to-arrive.html?pagewanted=1&_r=0&ref=technology

⁸ "Rezultati novog istraživanja tržišta knjige u Republici Hrvatskoj", Moderna vremena, 24.4.2013. (pristupljeno 19.6.2013.) <http://www.mvinfo.hr/najnovije-vijesti.php?ppar=6937>

kažu da bi cijena e-knjiga u odnosu na tiskane, trebala biti niža da im bila prihvatljiva za kupovinu. Njih 64% tvrdi da bi cijena e-knjiga trebala biti do dvostruko niža od tiskane, a njih 36% da bi trebala biti niža i više od toga. E-knjiga u Hrvatskoj također ima punu stopu PDV-a od 25% dok je tiskana knjiga do početka 2013. godine imala nultu stopu PDV-a, a sada iznosi 5%.

3. Tehnologija čitanja e-knjige

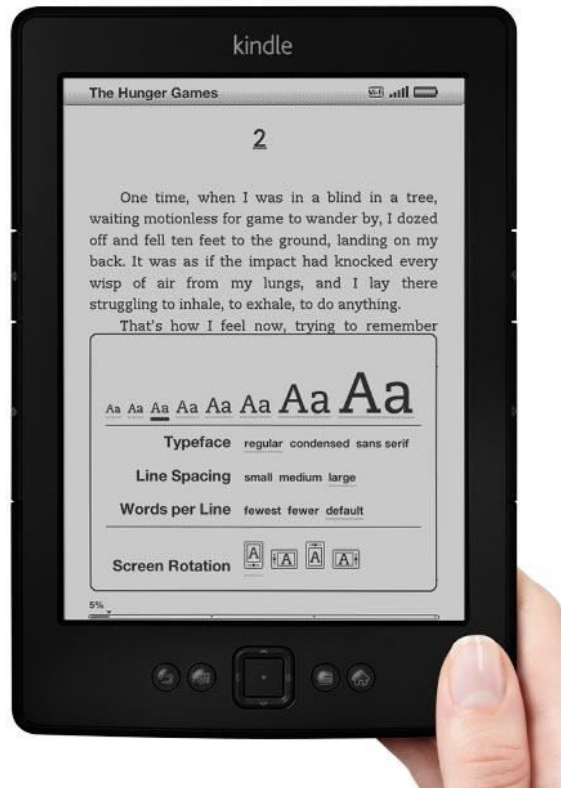
E-knjige se mogu čitati na računalima (stolnim ili prijenosnim), pametnim telefonima, tabletima ili e-čitačima. Svaki korisnik odlučuje što mu više odgovara na temelju određenih karakteristika kao što su težina uređaja, tip i veličina zaslona, podržani formati, cijena i slično.

Korištenje e-knjige je uvelike naraslo zahvaljujući e-čitačima posebice Kindleu *online* knjižare Amazon predstavljenom krajem 2007. godine. No, on nije bio prvi e-čitač jer su prije njega postojali Sony Reader, Palm, Rocket Book i drugi. E-čitač (*e-reader*) je uređaj veličine džepne knjige koji omogućuje čitanje digitalnih sadržaja, posebice e-knjiga (Živković 2012:118). Zasloni e-čitača koriste tehnologiju elektroničke tinte (*e-ink*) koja ne umara oči jer nema pozadinsko svjetlo. E-knjige se mogu čitati na direktnom suncu jer nema odbljeska, a čitanje u mraku nije moguće. E-čitač pamti zadnju stranicu na kojoj je korisnik prekinuo čitanje, a obično su opremljeni i s rječnikom. Lagani su te idealni za putovanja jer na njima stane pregršt naslova, a baterija može trajati i do mjesec dana posebice ako se ne koristi bežični internet.

Kindle je bio potpuni uspjeh i rasprodao se u pet i pol sati⁹. Jedan od razloga njegove dobre prodaje je niska cijena najpopularnijih naslova kojim je privukao kupce o čemu je bilo više riječi u prethodnom poglavlju. Amazon danas na tržištu ima više modela – standardni Kindle, najlakši; Kindle DX s najvećim zaslonom; Kindle Keyboard s tipkovnicom, Kindle Touch s zaslonom osjetljivim na dodir te Kindle Paperwhite, peta generacija čitača s ugrađenim podesivim svjetlom. Za kupovinu i čitanje e-knjiga u ponudi Kindlea nije potrebno imati sami uređaj jer se instalacijom Kindle aplikacije za

⁹Wikipedia. "Amazon Kindle", zadnja promjena 16.6.2013. https://en.wikipedia.org/wiki/Amazon_Kindle

Windows, Mac operativni sustav, Android ili iPad to može raditi i na drugim uređajima. Pretplatnici usluge Amazon Prime imaju pristup i Kindle Owners' Lending Libraryu gdje mogu besplatno posuditi bez krajnjeg roka vraćanja jednu knjigu iz ponude od oko 300 tisuća naslova¹⁰. Amazon ne objavljuje službene podatke o prodaji, ali jasno je da se radi o velikim brojkama. Dostava Kindle e-čitača je moguća i u Hrvatsku.

Slika 1. E-čitač Kindle

Uz Kindle, popularni e-čitač je Nook, američke knjižare *Barnes and Nobles* predstavljen 2009. godine. I on dolazi u više modela sličnih obilježja kao i Kindleovi modeli. Tu su i čitači tvrtke Sony. Kobo je trgovac e-knjigom s sjedištem u Kanadi koji ima i liniju e-čitača istog naziva. Uz tržišta SAD-a i Velike Britanije, Kobo je popularan u Kanadi, Japanu, Francuskoj, Australiji, Novom Zelandu¹¹.

¹⁰ Amazon. "Kindle Owners' Lending Library". (pristupljeno 20.6.2013.)
<http://www.amazon.com/gp/feature.html?ie=UTF8&docId=1000739811>

¹¹ Wikipedia. "Kobo Inc", zadnja promjena 8.6.2013. http://en.wikipedia.org/wiki/Kobo_Inc.

Druga vrsta uređaja na kojima se čitaju e-knjige su tableti. Koriste LCD (*Liquid crystal display*) zaslone stoga mogu prikazivati i multimedijalne sadržaje. Tableti su zapravo prijenosna računala u obliku velike bilježnice. Izvrsni su za prikazivanje sadržaja u boji (dječje knjige, kuharice, ilustrirani priručnici, turistički vodiči, časopisi) dok je za čitanje klasične knjige ipak ugodniji zaslon s elektroničkom tintom. Najpoznatiji tablet je iPad, no u prvj četvrtini 2013. godine najprodavaniji su bili razni tableti s operativnim sustavom Android (Samsung, Google Nexus, Asus, Kindle Fire)¹². Amazonov tablet Kindle Fire te tableti iz linije Nook, također imaju Android operativni sustav, ali s njih korisnici ne mogu pristupiti Google Playu i instalirati osnovne aplikacije poput *Gmaila* ili *Google maps*. Ovi tableti su stoga više poboljšani e-čitači nego tableti u pravom smislu riječi (Griffey 2012:17). Od svibnja 2013. godine Nook HD i HD+ tableti nemaju nikakve restrikcije te mogu slobodno instalirati sve aplikacije iz ponude *Google Playa* uključujući i aplikaciju Kindle¹³. Barnes and Nobles je ovu promjenu vjerojatno donio zbog podataka o slabijoj prodaji.

E-knjige se čitaju i na pametnim telefonima (*smart phone*) tj. svakom ručnom uređaju koji u sebi integrira mogućnost upravljanja osobnim informacijama i svojstva pokretnoga telefona (Živković 2012:119).

Uređaji za čitanje e-knjiga podržavaju različite formate, no dva najvažnija su AZW, Amazonov format nastao iz MOBI dokumenta koji se može koristiti samo na njihovim proizvodima te EPUB, format kojeg koriste gotovo svi ostali proizvođači. EPUB (skraćeno od *electronic publication* – elektronička publikacija) je današnji standard za e-knjige, a razvio ga je *International digital publishing forum* (IDPF), udruženje nakladnika, trgovaca, proizvođača softvera i e-knjiga (Pawlowski 2010:58). Prednosti EPUB formata su što se tekst prilagođava veličini zaslona i veličini odabranog fonta, omogućava uvrštavanje fotografija, grafikona ili Flash video snimki, a malen je veličinom. Većina uređaja za čitanje e-knjiga podržava i PDF (*Portable Document Format*), no nije baš praktičan za čitanje zato što se radi o statičnom dokumentu i tekst se ne može prilagoditi vrsti zaslona (ibid.:59). Datoteka e-knjige može imati i različito

¹² Todd Hixon. "Why Android is winning the tablet wars", Forbes, 14.5.2013. (pristupljeno 20.6.2013.) <http://www.forbes.com/sites/toddhixon/2013/05/14/why-android-is-winning-the-tablet-wars/>

¹³ Steve Kovach. "Barnes & Nobles Nook tablet looks like it's in more trouble than ever", 5.5.2013. (pristupljeno 20.6.2013.) <http://www.businessinsider.com/nook-hd-adds-google-play-2013-5>

uređeno upravljanje digitalnim pravima (DRM – *Digital Rights Management*) pa iako određeni uređaj može učitati npr. EPUB format, ako isti EPUB format ima DRM, uređaj ga ne može učitati. Manji broj e-knjiga je bez DRM-a, no komercijalne e-knjige su uglavnom s DRM zaštitom. Većina trgovaca e-knjigama je za upravljanje digitalnim pravima odabrala softver *Adobe Digital Editions* uz pomoć kojeg korisnik može koristiti knjige kupljene na različitim mjestima na jednom uređaju npr. e-knjige kupljene preko Barnes and Nobles i Koboa se mogu čitati na Sonyevom e-čitaču. Apple za svoje e-knjige koristi drugačiju DRM zaštitu te se njihove e-knjige ne mogu prebacivati s jednog uređaja na drugi iako oba uređaju mogu podržavati EPUB format (Griffey 2012:19).

Hrvatske e-knjižare Planet9, Took Book i Vip eKnjižara, e-knjige prodaju u zaštićenom EPUB i PDF formatu koji se također skidaju i prebacuju s uređaja na uređaj uz pomoć *Adobe Digital Editions*.

4. Nabava e-knjiga u narodnim knjižnicama

Upotreba e-knjiga u narodnim knjižnicama je eksplodirala sredinom prošlog desetljeća jer su knjižnice bile potaknute ponudom zvučnih knjiga koje su se mogle preuzimati s interneta (Pawlowski 2011:55). U 2009. godini u SAD-u je bilo preko 8 tisuća narodnih knjižnica koje su nudile mogućnost posuđivanja e-knjiga i zvučnih knjiga (ibid.:56). Pawlowski ovako veliki broj objašnjava popularnošću ove usluge kod prvih usvojitelja novih tehnologija te prednostima za nakladnike ako narodnim knjižnicama nude novije naslove (ibid.). Prošle godine je 76% narodnih knjižnica u SAD-u posuđivalo e-knjige¹⁴. Narodne knjižnice su u formiranju kolekcije e-knjiga zainteresirane za istu vrstu naslova kao i kod tiskanih knjiga, dakle, noviji naslovi popularni kod šire populacije, prije svega iz područja beletristike i popularno-znanstvene publicistike. Knjižnice ne kupuju naslove direktno od izdavača već od distributera (trgovci ili agregatori). Distributeri ugovaraju korištenje e-knjiga s različitim nakladnicima te ih onda prodaju knjižnicama preko svojih platformi. Pojedini nakladnici ustupaju svoje e-knjige svim distributerima, neki samo određenim, a neki uopće ne dopuštaju posudbu

¹⁴ Nate Hoffelder. "76% of US libraries offer ebooks, nearly 2 in 5 lend ereaders", The Digital reader, 16.4.2013. (pristupljeno 20.6.2013.) <http://www.the-digital-reader.com/2013/04/16/76-of-us-libraries-offer-ebooks-nearly-2-in-5-lend-ereaders/#.UdIYtTvcpro>

svojih knjiga u knjižnicama. Danas najrašireniji distributer u zemljama engleskog govornog područja je OverDrive. Posuđivanje e-knjiga se vrši preko platformi distributera, a ne na internetskim stranicama knjižnice ili nakladnika. Knjižnicama odgovara ovakav sistem jer nemaju brigu niti troškove održavanja e-sadržaja dok nakladnicima odgovara jer imaju više kontrole nad distribucijom i korištenjem svojih naslova (Grigson 2011:21). Korisnik e-knjigu posudi tako da ju s platforme distributera prebaci na vlastiti uređaj za čitanje bilo da se radi o čitaču, pametnom telefonu, tabletu ili računalu. Moguće je i prebaciti e-knjigu npr. s kompjutera na e-čitač. Nakon određenog naznačenog vremena posudbe e-knjiga korisniku više nije dostupna. Rječnikom posudbe tiskane građe, e-knjiga je "vraćena". Implementiranje automatskog vraćanja naslova je omogućeno upravljanjem digitalnim pravima (DRM). Svi komercijalni nakladnici u poslovanju s narodnim knjižnicama koriste DRM zaštitu zbog bojazni od gubitka zarade i kontrole nad svojim naslovima (Delquié i Polanka 2011:138).

Posuđivanje e-knjiga tj. e-posudba zakonski se ne može promatrati isto kao i posudba tiskane knjige. Kupovinom određenog primjerka tiskane knjige, knjižnice ga imaju pravo posuđivati svojim korisnicima bez odobrenja autora ili nositelja prava jer prvom prodajom svog djela autor gubi pravo na njegovu isključivu distribuciju (Živković 2012:128). Knjižnice ne kupuju trajno e-građu kao što to rade s materijalnom građom nego kupuju samo pristup na određeno vrijeme. U tom slučaju nema prava prve prodaje jer se tu radi o usluzi. E-posudba stoga spada u zakonske odredbe o pravu autora na priopćavanje javnosti. Ugovor o autorskom pravu iz 1996. godine Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WIPO) s članstvom od 186 države, se posebno bavi književnim i umjetničkim djelima u digitalnom okruženju te u članku 8. piše: ... *autori književnih i umjetničkih djela uživaju isključivo pravo davanja dopuštenja za priopćavanje javnosti njihovih djela, putem žica ili bez žica, uključujući stavljanje na raspolaganje javnosti njihovih djela na način da svatko može pristupiti tim djelima s mjesta i u vrijeme koje pojedinačno odabere*¹⁵. Svaki pristup djelu tj. svaka pojedinačna posudba e-knjige je novo priopćavanje javnosti, stoga je potrebno uslugu e-posudbe regulirati licencijskim ugovorom. Licenciranje spada pod ugovorno pravo u kojem se

¹⁵ http://www.dziv.hr/files/File/zakonodavstvo/medjunarodni/Ugovor_o_autorskom_pravu_WIPO.pdf
(pristupljeno 25.6.2013.)

strane, ako to žele, mogu i odreći prava dobivenih u zakonima s područja autorskog prava. Ovakav način poslovanja predstavlja veliku promjenu u nabavi građe narodnih knjižnica. U licencijskom ugovoru između davatelja licence tj. distributera i korisnika licence tj. knjižnice važno je knjižnicu osloboditi od odgovornosti nastale kršenjem autorskih prava trećih osoba npr. nakladnika ili nositelja autorskog prava koji tvrdi da distributer nema pravo na korištenje njegovog djela. Knjižnica također ne može biti odgovorna za zloupotrebu autorskih prava od strane svojih korisnika. Ona može jedino pristati na razumne mjere zaštite te informirati korisnike o pravima i ograničenjima koja imaju pri korištenju autorskog djela (Morris i Sibert 2011:115-116).

Glavna prepreka u pružanju usluge posudbe e-knjiga svojim korisnicima su nakladnici koji nameću ograničenja korištenja svojih naslova na što je važno obratiti pažnju pri sklapanju ugovora s distributerom. Besen i Kirby iznose glavna ograničenja s kojim se susreću narodne knjižnice (usp. 2012:10-13). Model "jedan primjerak, jedan korisnik" koji danas prevladava npr. kod OverDrivea, nameće ograničenja na istovremeno korištenje. Broj istovremenih posudbi jednog naslova e-knjige je jednak broju primjeraka koje je knjižnica kupila. Ako žele povećati broj posudbi i smanjiti liste čekanja, knjižnice moraju kupiti dodatni broj primjeraka. Nakladnici ograničavaju i ukupan broj posudbi bilo one istovremene ili ne. Pojedini nakladnici odobravaju popust na kupovinu drugog primjerka nakon što je prošao određeni broj ukupnih posudbi npr. HarperCollins koji dopušta 26 posudbi nakon koje knjižnica mora ponovno kupiti pristup e-knjizi. Besen i Kirby zaključuje da ova ograničenja pozitivno diskriminiraju manje knjižnice s manjim proračunom. Kad bi se nabavljale e-knjige bez ograničenja njihova cijena bi bila veća i ista, i za knjižnice s većim brojem korisnika i s većim novčanim resursima kao i za knjižnice s manjim brojem korisnika i s manje novca na raspolaganju. Ovako knjižnice troše zavisno o tome koliko korisnika imaju kao i kod tiskanih knjiga. Nakladnik može ograničiti vremenski period tijekom kojeg je e-knjiga dostupna korisnicima bez obzira na broj posudbi. Nakon isteka dogovorenog perioda, knjižnica odlučuju hoće li ponovno kupiti pristup.

Nakladnici određene naslove mogu ponuditi i putem pretplate ili s trajnim pristupom, a neki naslovi imaju i mogućnost printanja. No, uglavnom se radi o manjim ili nekomercijalnim nakladnicima, referentnoj građi te starijim naslovima.

Pojedini nakladnici ne žele uopće poslovati s knjižnicama. Penguin je još 2011. prestao s posudbom svojih knjiga u narodnim knjižnicama u sklopu platforme OverDrivea zbog sigurnosnih razloga¹⁶. U 2013. godini je svoje naslove ponovno učinio dostupnim, ali u sklopu pokusnog programa s distributerom 3M. Nakladnici kao RandomHouse sve e-knjige prodaju knjižnicama, ali s trostruko većim cijenama od one tržišne¹⁷. Knjižnice često ne mogu nabaviti najnovije naslove jer ih nakladnici određeno razdoblje isključivo prodaju individualnim kupcima na komercijalnom tržištu.

Nakladnici nude i e-knjige u sklopu modela “polica knjiga” tj. nakladnik bira izabrane naslove i daje ih na korištenje knjižnici na određeno vrijeme. Nakon prestanka ugovornog razdoblja, nakladnik može ponovno sklopiti ugovor s knjižnicom, ovaj put s drugim naslovima. Sličan je model britanskog nakladnika Bloomsburya nazvan *Public libray online* (<http://publiclibraryonline.wordpress.com/>) kojem su se kasnije pridružili i drugi nakladnici. Knjižnice se mogu godišnje pretplatiti na police različitog sadržaja npr. romanse, biografije, knjige za mladež, knjige vezane za određenu zemlju itd. Ovim e-knjigama se pristupa putem internetskog preglednika bez preuzimanja pa su tako svi naslovi istodobno dostupni svim korisnicima 24 sata dnevno (Palmer 2012).

Problemi na koje nailaze narodne knjižnice u licenciranju komercijalnih e-knjiga su u veljači 2013. rezultirali objavom *Načela za knjižničnu e-posudbu* Međunarodnog udruženja knjižničarskih društava i ustanova (IFLA)¹⁸. Načela za e-posudbu se temelje na pretpostavci da knjižnice moraju imati mogućnost pregovora razumnih uvjeta korištenja licence s nakladnicima. U suprotnom, knjižnica ne može ispuniti svoju misiju slobodnog pristupa znanju i informacijama. Neprihvatljivo je da autor ili nakladnik uskraćuje knjižnicama licenciranje e-knjiga koje su slobodno dostupne na tržištu. U slučaju da autori/nakladnici nastave knjižnicama uskraćivati prodaju ili licenciranje e-knjiga, IFLA

¹⁶ Laura Hazard Owen. "Penguin will offer its new ebooks to libraries again as of April 2", Paid Content, 28.3.2013. (pristupljeno 26.6.2013.) <http://paidcontent.org/2013/03/28/penguin-will-offer-its-new-ebooks-to-libraries-again-as-of-april-2/>

¹⁷ Ibid.

¹⁸ <http://www.ifla.org/node/7418> (pristupljeno 26.6.2013.)

misli da bi se trebale donijeti zakonske odredbe kojim bi autori/nakladnici morali knjižnicama e-knjige učiniti dostupnim po razumnim uvjetima korištenja. Načela imaju pet točaka:

1. Knjižnice bi trebale moći licencirati ili kupiti sve tržišno dostupne e-knjige pod različitim uvjetima korištenja kao što su:

- broj istodobnih posudbi
- vremenski period u kojem knjižnica ima pravo učiniti e-knjigu dostupnom
- mogućnost kupnje s trajnom dostupnošću
- ograničenje ukupnog broja dopuštenih posudbi
- datum objavljivanja i podaci o prodaji

2. Uvjeti licenciranja/kupovine e-knjiga moraju poštovati prava knjižnice i njihovih korisnika na iznimke i ograničenja od autorskog prava uključujući, ako je primjenjivo:

- Pravo kopiranja jednog dijela e-knjige
- Reformatiranje djela u svrhu zaštite ako je e-knjiga kupljena/licencirana kao trajno dostupna
- Stvaranje kopije za međuknjižničnu posudbu
- Reformatiranje djela za osobe koje ne mogu čitati standardni tisak

3. E-knjige dostupne u knjižnici bi se trebale moći koristiti na svim standardno dostupnim e-čitačima

4. Knjižnice i njezini korisnici moraju imati kontrolu nad osobnim informacijama korisnika uključujući njihove čitalačke navike.

5. Kada autori, nakladnici ili distributeri knjižnicama uskraćuju pristup e-knjigama, državna legislativa bi trebala zahtijevati takav pristup pod razumnim uvjetima korištenja.

Stajalište o e-posudbi je donio i Europski ured za knjižnične, informacijske i dokumentacijske udruge (EBLIDA). U tekstu nazvanom *Europske knjižnice i izazovi e-nakladništva* EBLIDA tvrdi kako je neprihvatljivo da o nabavnoj politici knjižnica odlučuju nakladnici koji time ujedno odlučuju i o slobodnom pristupu za sve europske građane¹⁹. Stoga EBLIDA predlaže sklapanje memoranduma o razumijevanju s Udrugom

¹⁹ http://www.eblida.org/Special%20Events/HR_Europske-knji%C5%BEnice-i-izazovi-e-nakladni%C5%A1tva.pdf?PHPSESSID=2614e4b194a12ac6e7c20f72c0b27f41 (pristupljeno 27.6.2013.)

europskih nakladnika o uspostavi *Pravičnih modela licenciranja* te revidiranje sustava autorskih prava za e-knjige, e-posudbu i e-sadržaje kako bi se knjižnicama omogućio nastavak pružanja usluga svim europskim građanima. Na svojim internetskim stranicama EBLIDA je još jednom pozvala Europsku komisiju na razvoj jasnog zakonskog okvira koji bi knjižnicama omogućio nabavu i posuđivanje e-knjiga kao i na prikladnu naknadu autorima i drugim nositeljima autorskog prava²⁰. U većini zemalja Europske unije kao i u Kanadi, Australiji i Novom Zelandu, autori knjiga dobivaju naknadu za posuđivanje u javnim knjižnicama. Naknada se računa prema broju posudbi. Logično bi bilo da se na isti način gledaju i posudbe e-knjiga ali, za sada, to još nije implementirano²¹.

Uz posudbu e-knjiga, narodne knjižnice mogu korisnicima posuđivati i same e-čitače. Knjižnica uređaj opskrbi s izabranim naslovima koje je kupila preko *online* knjižare, a korisnici čitaju ono što im se sviđa. Najveća prednost je što na ovaj način knjižnica može kupiti e-knjige koje inače nisu dostupne na platformama za e-posudbu zbog ograničenja nakladnika (Moyer i Thiele 2012).

Nakon uvođenja posudbe e-knjiga, knjižnica treba informirati svoje korisnike o novoj usluzi. Najbolji način je izgleda integriranje zapisa e-knjige u mrežni katalog gdje će korisnici najbrže otkriti novi način posuđivanja. U mreži narodnih knjižnica Daytona Metro u SAD-u, kažu da je čak 50% posudbi e-knjige rezultat pretraživanja kataloga (Pawlowski 2011:72). Poteškoću predstavlja i što se radi o usluzi koja je relativno neovisna i u potpunosti se odvija na internetu pa zaposlenici knjižnice nisu toliko angažirani oko nje kao što su s građom koja se nalazi u knjižnici. Stoga je ponekad teško dati točne odgovore na korisnička pitanja (ibid.).

U katalog knjižnice se mogu integrirati i zapisi e-knjiga kojima knjižnica nema pristup. Nakon određenog broja korisničkih posjeta naslovu, knjižnica automatski kupuje pristup tom istom naslovu. Ovaj model nabave se zove nabava po želji korisnika (*Patron Driven Acquisition* – PDA) i danas ga nudi većina distributera poput OverDrivea i MyiLibrary. Knjižnica može limitirati naslove na samo određena područja ili žanrove, a

²⁰ <http://www.eblida.org/news/the-right-to-e-read.html?PHPSESSID=1610d5eea00c22d6cb40ca4316a0b963> (pristupljeno 27.6.2013.)

²¹ Alison Flood. "Phillip Pullman: 'Authors must be paid fairly for ebook library loan'". The Guardian, 12.6.2013. (pristupljeno 27.6.2013.) <http://www.guardian.co.uk/books/2013/jun/12/philip-pullman-ebook-loan-campaign?INTCMP=ILCNETTXT3487>

posebno treba paziti na novčane limite jer se iznos potrošnje ne može predvidjeti. Stoga se mogu uvesti ograničenja npr. u određenom razdoblju se može potrošiti točno utvrđeni iznos novca ili ograničenje maksimalne cijene e-knjige (Morris i Sibert 2010:105). Nabava po želji korisnika je vrlo dobar način da knjižnica nabavi točno one naslove koje korisnici žele čitati.

5. Distributeri e-knjiga

Današnji najrašireniji distributer e-knjiga u narodnim knjižnicama je OverDrive (www.overdrive.com). Tvrtka je osnovana 1986. godine u Clevelandu, SAD te je ispočetka poslovala s disketama i CD-ROM-ovima da bi konačno 2003. godine knjižnicama ponudili uslugu posudbe e-knjiga, zvučnih knjiga i drugog digitalnog sadržaja. Trenutno surađuju s 22 tisuća knjižnica, a u svojoj ponudi imaju preko milijun naslova. Prema podacima s njihove internetske stranice većinom surađuju s narodnim knjižnicama u zemljama engleskog govornog područja – SAD, Kanada, Velika Britanija, Irska, Australija i Novi Zeland. Njihov katalog sadrži naslove preko tisuću nakladnika, no ne i svih velikih nakladnika. Knjižnice mogu kupovati e-knjige prema tri različita modela posudbe: model "jedan primjerak, jedan korisnik" gdje e-knjiga zauvijek ostaje u knjižnom fondu, brojčani pristup (*metered access*) u kojem se primjerak isto posuđuju po osobi, ali se pristup mora obnoviti npr. nakon 26 posudbi te istovremeni pristup gdje neograničen broj korisnika može istovremeno posuditi e-knjigu, a pristup se obnavlja nakon određenog vremena npr. nakon godinu dana²². E-knjige su u formatima EPUB i PDF s DRM zaštitom. OverDrive je jedini distributer koji nudi mogućnost posudbe e-knjiga na Kindleovom uređaju, ali samo u narodnim knjižnicama u SAD-u. Prebacivanje e-knjiga s uređaja na uređaj se obavlja uz pomoć programa Adobe Digital Editions. Korisnici mogu sami izabrati rok posudbe - opcije su 7, 14 ili 21 dan. Moguće je i čitanje nekih naslova direktno u internetskom pregledniku. Ova opcija se zove OverDrive Read, dostupna je neograničenom broju korisnika, a nema nikakvih instaliranja niti preuzimanja. Knjižnice imaju opciju integrirati cijelu ponudu OverDrivea sa svojim katalogom. Tako mogu vršiti nabavu po želji korisnika (opcija se zove *Recommend to library* – Preporučiti

²² <http://www.overdrive.com/files/CR-User-Reference-Guide.pdf> (pristupljeno 28.6.2013.)

knjižnici), a mogu i poveznicom "kupi" preusmjeriti korisnike na kupnju naslova kod *online* knjižara. U slučaju obavljene kupnje, knjižnica dobije određeni postotak od prodaje. Knjižnice na raspolaganju također imaju razne statističke izvještaje o e-posudbi, a mogu i naručiti potpune MARC zapise dok je najosnovniji besplatan.

3M Cloud Library (3M Knjižnica u oblaku)²³ je distributer e-knjiga u narodnim knjižnicama koji jedini u ponudi ima naslove svih šest velikih nakladnika. Nakladnici Penguin, Simon&Schuster i Hachette s njima imaju za sada pokusne programe u izabranim knjižnicama. Trenutno imaju u ponudi oko 200 tisuća naslova²⁴. Kao što samo ime kaže, ova platforma se koristi računalstvom u oblaku pa nema potrebe za instaliranjem posebnih programa, a posuđenoj knjizi se može pristupiti s 6 različitih uređaja. 3M nudi i mogućnost kupnje e-čitača koji su posebno napravljeni za posudbu u knjižnicama.

Ostali poznatiji distributeri su MyiLibrary od tvrtke Ingram te Axis 360 od tvrtke Baker & Taylor koji uz 3M Cloud Library jedini u ponudi imaju naslove nakladnika Penguin i Simon & Schuster.

6. E-posudba izvan Sjedinjenih Američkih Država

6.1. Kanada

Prihvatanje e-knjige u Kanadi je kasnilo za SAD-om zbog sporijeg uvođenja uređaja za čitanje e-knjiga poput Kindlea ili iPada²⁵. Početkom 2012. godine čitači Kobo su imali 46% kanadskog tržišta e-čitačima²⁶. U kanadskim narodnim knjižnicama posudbu e-knjiga od 2006. godine obavlja OverDrive. Brojke o posudbi sve više rastu. U prvom kvartalu 2012. godine e-posudba je činila 28% od ukupne posudbe u knjižnicama.

²³ http://solutions.3m.com/wps/portal/3M/en_US/library-systems-NA/library-technologies/ (pristupljeno 30.6.2013.)

²⁴ Matt Eniss. "3M makes its presence felt / Series:exploring ebooks options", Digital Shift, 7.10.2012. (pristupljeno 30.6.2013.) <http://www.thedigitalshift.com/2012/11/ebooks/3m-makes-its-presence-felt-series-exploring-ebook-options/>

²⁵ http://www.culc.ca/cms_lib/Expanding%20the%20eBook%20Market%202011.pdf (pristupljeno 1.7.2013.)

²⁶ <http://www.ipsos-na.com/news-polls/pressrelease.aspx?id=5596> (pristupljeno 1.7.2013.)

Otpriblike 21% knjižnica nudi mogućnost posuđivanja e-knjige s time da se stalno pridružuju nove podružnice²⁷.

OverDrive je tvrtka iz SAD-a te njegova dominantnost šteti kanadskoj knjizi. Naime, kanadski autori nisu u većem broju zastupljeni u OverDriveovom katalogu, a oni koji jesu, ne mogu se filtrirati kod pretraživanja. Stoga *Canadian Urban Libraries Council* s organizacijom *eBound*, predstavnicima kanadskih nakladnika na engleskom jeziku, sprema svoju platformu koja bi korisnicima omogućila posudbu kanadskih autora. Također žele stvoriti platformu koja bi se bolje integrirala s postojećim knjižničarskim sustavom²⁸. Za sada se planira pokusni program u šest narodnih knjižnica. Kanadski mali nakladnici se ne opiru e-posudbi jer knjižnice čine čak i do 40% njihovog poslovanja dok npr. knjižnice u SAD-u čine samo 5% nakladničke prodaje²⁹. Kanadski zakoni potiču domaće nakladnike pa tako kanadske knjižnice i knjižare moraju kupovati knjige kod kanadskih distributera, a u pokrajini Quebec javne institucije uključujući narodne knjižnice moraju kupovati knjige po punoj cijeni kod lokalnih knjižara³⁰. Ove zakonske odredbe za sada vrijede samo za tiskanu knjigu.

6.2. Australija

Prema istraživanju *Global e-book Monitor*, Australija je u svjetskom vrhu u preuzimanju digitalnog sadržaja. U zadnjem kvartalu 2011. te prvom kvartalu 2012. godine čak 43%

²⁷ Michael Kozlowski. «Borrowing e-books from Canadian libraries on the rise». Good e-Reader. 23.8.2012. (pristupljeno 1.7.2013.) <http://goodereader.com/blog/electronic-readers/borrowing-ebooks-from-canadian-libraries-is-on-the-rise/>

²⁸ Matt Enis. "Canadian –controlled ebook infrastructure project progressing", Digital Shift, 30.6.2012. (pristupljeno 1.7.2013.) <http://www.thedigitalshift.com/2012/07/ebooks/canadian-controlled-ebook-infrastructure-project-progressing/>

²⁹ "E-books mean plot twist for public libraries and publishers". The Economist, 23.3.2013. (pristupljeno 1.7.2013.) <http://www.economist.com/news/international/21573966-e-books-mean-plot-twist-public-libraries-and-publishers-folding-shelves>

³⁰ http://www.culc.ca/cms_lib/Expanding%20the%20eBook%20Market%202011.pdf (pristupljeno 1.7.2013.)

Australaca je preuzelo nekakav digitalni sadržaj³¹. U razdoblju od 6 mjeseci prije ovog ispitivanja, više od 20% australskih ispitanika je kupilo e-knjigu³².

Australske narodne knjižnice također koriste platformu OverDrive za e-posudbu. *Australian Library and Information Association* (Australsko knjižničarsko i informacijsko udruženje) je vrlo aktivno u donošenju rješenja koje bi pomoglo svim zainteresiranim stranama - nakladnicima, autorima, knjižnicama i njihovim korisnicima. U svibnju 2013. godine su objavili stajalište o e-knjigama i e-posudbi te prijedlog smjernica³³. Glavni cilj im je pronaći pošten model e-posudbe koji će omogućavati *slobodan pristup informacijama i građi* (akronim FAIR – *Freedom of Access to Information and Resources*). Zalažu se za australsku industriju knjiga te smatraju da na globalnom tržištu e-knjiga, upravo knjižnice mogu dati ključan doprinos u osiguravanju pristupa australskim sadržajima za australske čitatelje. Stoga knjižnice moraju moći kupiti e-knjige istovremeno kada i šira javnost po cijenama koje neće biti umjetno podignute. Pristup plaćenim e-knjigama mora biti zajamčen bez obzira na poslovne promjene između nakladnika i drugih dobavljača na tržištu. Korisnici moraju na jednostavan način pronaći i preuzeti e-knjige te ih čitati na bilo kojem uređaju. Korisnici imaju pravo i na privatnost.

6.3. Velika Britanija

Prema podacima iz srpnja 2012. godine 71% narodnih knjižnica u Engleskoj posuđuje e-knjige, 81% narodnih knjižnica u Walesu te 57% u Škotskoj³⁴. E-posudba je započela 2008. godine kada je na tržište došao OverDrive, a slijedila ga je *Public online*

³¹

<http://www.alia.org.au/sites/default/files/documents/advocacy/Ebooks%20and%20E-lending%20Issues%20Paper%20FINAL.pdf> (pristupljeno 1.7.2013.)

³² "Australia world leading in ebook adoption awareness: more than 1 in 5 buying ebooks". Digital Publishing Australia, 29.3.2012. (pristupljeno 1.7.2013.)

<http://digitalpublishingaustralia.org.au/2012/03/29/australia-world-leading-in-ebook-adoption-and-awareness-more-than-1-in-5-buying-ebooks/>

³³

<http://www.alia.org.au/sites/default/files/documents/advocacy/ALIAebooksandelendingposition130522.pdf> (pristupljeno 1.7.2013.)

³⁴ [http://www.cilip.org.uk/get-involved/policy/Documents/E-book%20acquisition%20and%20lending%20by%20libraries%20\(August%202012\).pdf](http://www.cilip.org.uk/get-involved/policy/Documents/E-book%20acquisition%20and%20lending%20by%20libraries%20(August%202012).pdf) (pristupljeno 1.7.2013.)

library od Bloomsburya te Askews and Holts³⁵ koji je pokrenut u studenom 2010. godine. Askews and Holts u svojoj ponudi imaju preko 106 tisuća naslova e-knjiga i zvučnih knjiga isključivo britanskih izdavača. Trenutno surađuju s preko 50 knjižnica³⁶.

U Velikoj Britaniji je prema procjenama najzastupljeniji čitač Kindle, koristi ga 60% vlasnika e-čitača³⁷. No, oni ne mogu s Kindleom posuđivati knjige u narodnim knjižnicama.

U ožujku 2013. godine je britanska vlada objavila preporuke za e-posudbu u narodnim knjižnicama³⁸. Izvješće kaže da knjižnice moraju pružati mogućnost digitalnog posuđivanja inače će u vrlo kratkom roku postati nebitne za zajednicu. E-posudba bi trebala oponašati posudbu tiskanih knjiga gdje god je to moguće. Prva preporuka je da e-posudba treba biti besplatni i neophodni dio knjižnične usluge. Druga preporuka kaže da bi korisnici knjižnice trebali moći posuđivati e-knjige na daljinu. Svaka kopija e-knjige bi trebala biti posuđena istovremeno samo jednom korisniku kao i tiskana knjiga, kaže treća preporuka. Isto tako, po četvrtoj preporuci, nakon određenog broja posudbi, e-knjiga bi se trebala ponovno kupiti oponašajući propadanje tiskane knjige. Zadnja preporuka izjednačuje posudbu digitalnih, audio te e-audio knjiga s tiskanim knjigama stoga autori i drugi nosioci autorskih prava imaju pravo na naknadu temeljem prava na javnu posudbu. Nakladnici, knjižnice i knjižare bi trebali istražiti razne mogućnosti e-posudbe kako bi se došlo do najboljeg rješenja za sve. U sklopu ovog istraživanja i veliki i mali nakladnici su pristali s knjižnicama sudjelovati u eksperimentalnom posuđivanju e-knjiga kako bi se utvrdio najbolji model. U 2014. godini bi se trebalo početi s provođenjem ovog dogovora.

³⁵ Helen Leech. "Libraries and e-lending – it feels like we're making progress", Futurebook, 25.4.2013. (pristupljeno 1.7.2013.) <http://www.futurebook.net/content/libraries-and-e-lending-it-feels-we%E2%80%99re-making-progress>

³⁶ Askews and Holts. Digital format. (pristupljeno 1.7.2013.) <http://www.askewsandholts.com/AskHolts/CorpContent.aspx?cID=9&tn1=2&tn2=1>

³⁷ Helen Leech. "Libraries and e-lending – it feels like we're making progress", Futurebook, 25.4.2013. (pristupljeno 1.7.2013.) <http://www.futurebook.net/content/libraries-and-e-lending-it-feels-we%E2%80%99re-making-progress>

³⁸ https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/175319/ELending_Government_response.docx (pristupljeno 1.7.2012.)

6.4. Ostale europske zemlje

Informacije o uslugama e-posudbe u narodnim knjižnicama u europskim zemljama nisu obilne, ali s obzirom na mali postotak e-knjige u ukupnom tržištu knjige, razvijanje ovakvih usluga je još u začecima. Podaci su dostupni za nekoliko zemalja i uglavnom se provode pokusni programi.

U Francuskoj je dostupno manje od 10 tisuća e-knjiga u više od 4 tisuće narodnih knjižnica što iznosi samo 1,5%³⁹. Francuska trenutno provodi nekoliko mjera ne bi li pospješila uvođenje e-knjiga u knjižnice.

Slovenija je provodila pokusni program e-posudbe od 20. ožujka do 30. lipnja 2013. godine u deset narodnih knjižnica u suradnji s Beletrina Academic Pressom⁴⁰. Cilj je bio pripremiti platformu za e-posudbu u narodnim knjižnicama na razini cijele zemlje. Naglasak je stavljen na suvremenu slovensku beletristiku. Knjižnice kupuju pristup cijelom katalogu po zadanoj cijeni koji sadrži po jedan primjerak svake e-knjige. Dodatni primjerci se moraju posebno platiti. Knjige se posuđuju preko platforme Biblos (<http://www.biblos.si/lib/>) koja je vlasništvo Beletrina Academic Pressa. E-knjige su u formatima EPUB i PDF s DRM zaštitom koja se kontrolira uz *Adobe Digital Editions*.

U Finskoj trenutno se odvija pokusni program e-posudbe na platformi eBib (<https://nextmedia.ellibs.com/en/collection>) koji bi se trebao nastaviti i nakon završetka krajem ove godine. U njemu sudjeluju dva najveća finska nakladnika beletristike⁴¹.

Njemačka ima dosta razvijen sustav e-posudbe u narodnim knjižnicama. Ima čak dva distributera, Ciando ebooks i Divibib⁴². Ciando ebooks je od 2004. godine prisutan u akademskim knjižnicama, a od 2011./2012. i u narodnim knjižnicama. 2013. godine se koristio u 50 narodnim knjižnicama s ponudom od 145 tisuća digitalnih sadržaja te 1000 zvučnih knjiga. Divibib (<http://www.divibib.com/>) je počeo surađivati s narodnim

³⁹ Gérard Cohen. "France's update Naples Assembly 2013.", Naples blog, 25.6.2013. (pristupljeno 1.7.2013.) <http://napleblog.files.wordpress.com/2013/06/frances-update.pdf>

⁴⁰ Marko Hercog, Aleš Klemen. "Biblos lib – slovenian public library ebook-lending platform", Naples Assembly 2013. (pristupljeno 2.7.2013.) http://naple.mcu.es/sites/naple.mcu.es/files/prezentacija_biblos_milano.ppt

⁴¹ "Ebooks for Finnish public libraries". Naples Assembly 2013. (pristupljeno 2.7.2013.) <http://napleblog.files.wordpress.com/2013/06/ebooks-for-finnish-public-libraries.pdf>

⁴² Barbara Schliehagen, Miriam Schriefers. "E-books in German public libraries", Naples Assembly 2013. (pristupljeno 2.7.2013.)

knjižnicama 2007. godine. Prošle godine su nudili 60 tisuća naslova (e-časopisi, e-novine, e-knjige, zvučne knjige, glazba i video) u 670 narodnih knjižnica. Sveukupno su imali 4 milijuna posudi. Platforma se temelji na računalstvu u oblacima pa nema instaliranja programa prije korištenja. Sve knjige se kupuju po istoj cijeni kao i na komercijalnom tržištu. Najčešći model posudbe je "jedan primjerak, jedan korisnik", a stariji naslovi su bez tih restrikcija. Primjerak novijeg naslova može koristiti više korisnika istovremeno ako se dodatno plati. U ponudi imaju naslove preko 650 nakladnika, nedostaje jedino nakladnička grupacija Holtzbrinck koja je pokrenula Skoobe, komercijalnu platformu za posuđivanje e-knjiga. Za 9,99 € mjesečno Skoobe nudi istovremenu posudbu 5 naslova. Skoobe u ponudi ima 25 tisuća e-knjiga.

7. Istraživanje - Spremnost korisnika Knjižnice i čitaonice Bogdana Ogrozovića za korištenje e-knjige

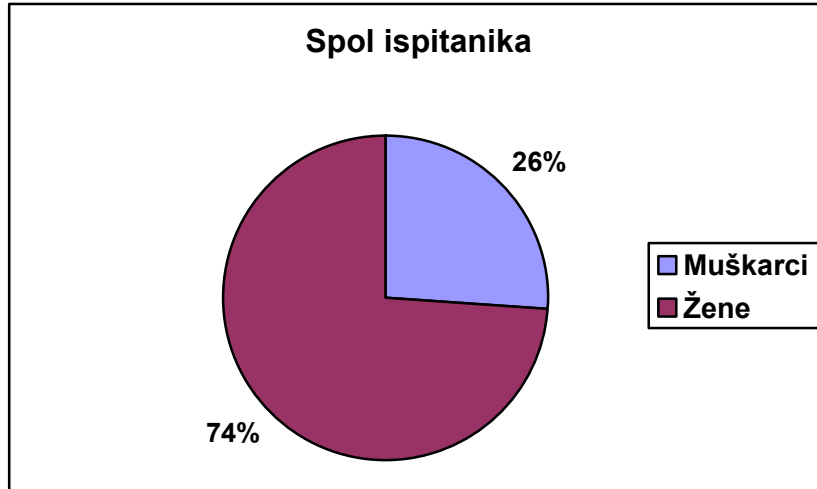
Istraživanje u sklopu izrade diplomskog rada sam provela u travnju 2013. godine u Knjižnici i čitaonici Bogdana Ogrozovića koja se nalazi u mreži Knjižnica grada Zagreba. Za to vrijeme sam u istoj knjižnici obavila i stručnu praksu te sam većinu anketa sama podijelila korisnicima. Manji dio anketa je ispunjen van mog boravka u knjižnici. Knjižnica i čitaonica Bogdana Ogrozovića sastoji se od Odjela za djecu i mladež, Odjela za odrasle, Odjela za stranu knjigu, Središnje knjižnice Albanaca, studijske čitaonice te Američkog kutka. Nabavu građe u sklopu Američkog kutaka financira Veleposlanstvo SAD-a koje je knjižnici doniralo i četiri Kindlea i sedam iPad uređaja. Uređaji se mogu koristiti samo unutar prostora knjižnice. Budući da je ovo najbliže što postoji e-posudbi u narodnim knjižnicama na području Zagreba, odlučila sam se anketu obaviti upravo u ovoj knjižnici.

7.1. Cilj istraživanja

Provođenjem istraživanja sam htjela utvrditi čitaju li korisnici jedne narodne knjižnice e-knjige, što uopće smatraju e-knjigom, na kojim uređajima je čitaju i koje su joj prednosti i nedostaci. Zanimala me veza između čitanja tiskanih knjiga na stranom jeziku i čitanja e-knjige jer e-knjige na hrvatskom jeziku nisu još toliko dostupne kao one na engleskom jeziku. Na kraju sam htjela provjeriti koliko korisnika posjeduje e-čitač što bi indiciralo njihovu spremnost za e-posudbu.

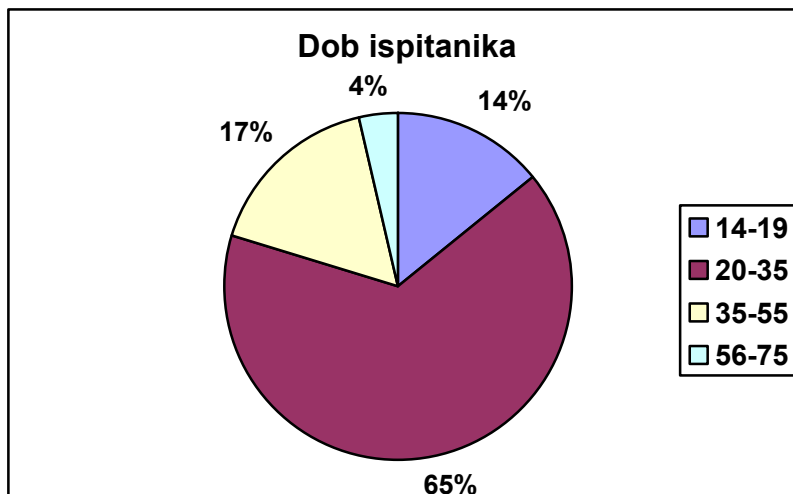
7.2. Uzorak ispitanika

Istraživanje je obuhvatilo 84 korisnika knjižnice. Ispitanici nisu nužno bili i članovi knjižnice jer su anketu ispunjavale i osobe koje koriste studijsku čitaonicu za što nije potrebna članska iskaznica. Velika većina ispitanika je ženskog spola (62 ili 73,8%) dok je 22 ili 26,19% muškog spola (Grafikon 1.).

Grafikon 1. Prikaz odnosa ispitanika prema spolu

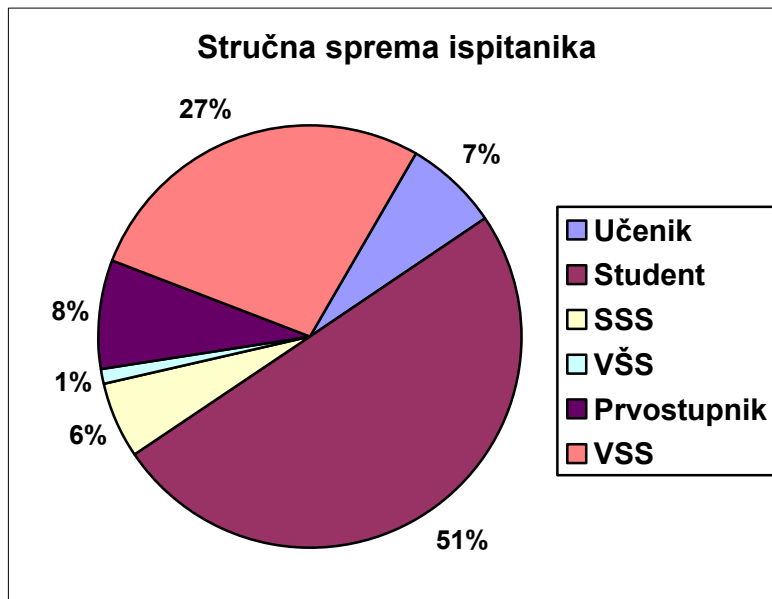
Kako vidimo na grafikonu 2., više od polovice ispitanika je između 20-te i 35-te godine života (65,48%). Zatim slijede ispitanici između 35- te i 55-te (16,67%) te 14-te i 19-te godine (14,28%). Najmanje ispitanika je između 56-te i 75-te godine, samo 3 ispitanika ili 3,57%.

Grafikon 2. Prikaz odnosa dobi ispitanika

Polovica ispitanika su studenti (50%) (Grafikon 3.). Druga najbrojnija kategorija po stručnoj spremi su osobe s visokom stručnom spremom (27,38%). Ostatak ispitanika

čine prvostupnici (8,33%), učenici (7%), osobe s srednjom stručnom spremom (5,95%) te osobe s višom stručnom spremom (1,19%).

Grafikon 3. Prikaz odnosa stručne spreme ispitanika

7.3. Anketa

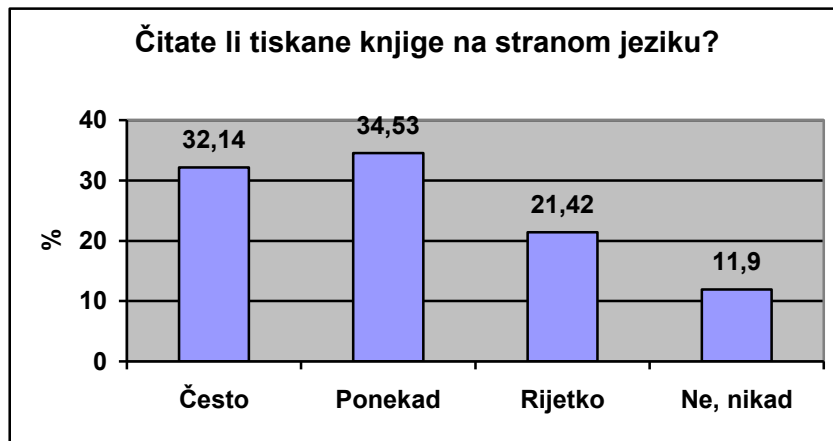
Anketa (u prilogu) je sadržavala 17 pitanja od kojih su prva tri bila preliminarna da se ustanovi struktura ispitanika. Najprije sam htjela saznati koliko korisnici čitaju tiskanu knjigu na stranom jeziku. Pitanja nakon toga su se usredotočila na čitanje e-knjiga. Na kraju sam postavila pitanja vezana uz korištenje uređaja za čitanje e-knjiga.

7.4 Obrada rezultata

Nakon prikupljanja anketa uslijedila je kvalitativna i kvantitativna analiza rezultata. Brojevi su pretvoreni u postotke koji su predstavljeni na grafičkim prikazima.

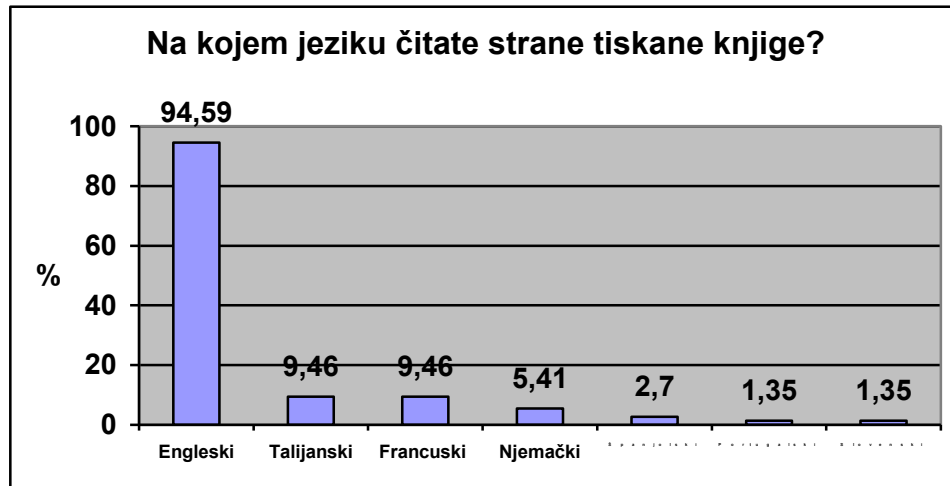
7.5. Rezultati i rasprava

Prema rezultatima na pitanje čitate li tiskane knjige na stranom jeziku, najčešći odgovor je ponekad (34,53% ili 29 osobe) (Grafikon 4.). Odmah iza slijedi odgovor često (32,14 ili 27 osobe). Tiskanu knjigu na stranom jeziku rijetko čita 18 ispitanika ili 21,42%, a uopće ne čita 10 osoba ili 11,9%. Ako grupiramo odgovore često i ponekad, vidimo da je više od polovice ispitanika (66,66%) u dodiru s literaturom na stranom jeziku.

Grafikon 4. Grafički prikaz rezultata dobivenih na 4. pitanje za N=84 ispitanika

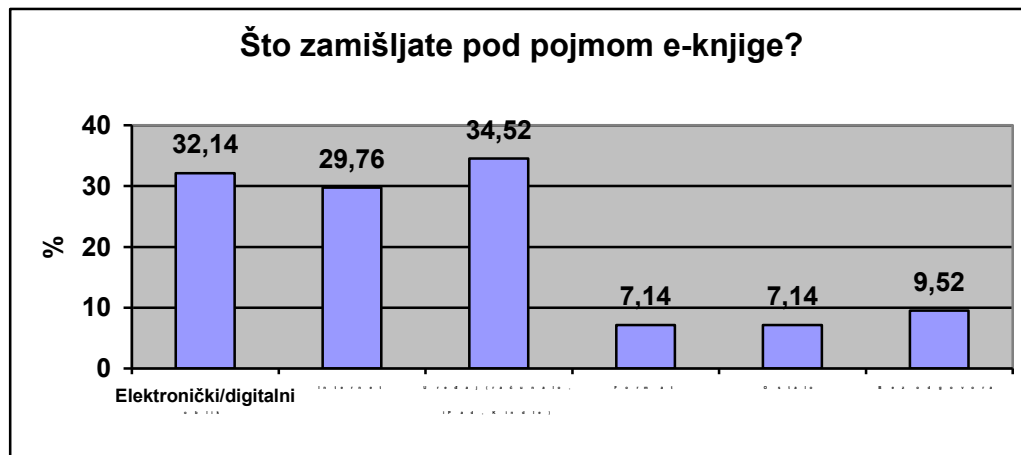
Skoro svi ispitanici koji čitaju tiskane knjige na stranom jeziku ih čitaju na engleskom jeziku (94,59%) (Grafikon 5.). Znatno manje se čita na talijanskom (9,46%) i francuskom jeziku (9,46%), a još manje na njemačkom (5,41%). Dvije osobe čitaju na španjolskom jeziku (2,7%), a po jedna na portugalskom i slovenskom jeziku (1,35%).

Grafikon 5. Grafički prikaz odgovora na 5. pitanje za N=74 ispitanika

Sljedeće pitanje je bilo otvorenog tipa. Ispitanici su morali napisati vlastitim riječima što smatraju e-knjigom. Rezultate sam grupirala prema korištenim izrazima u definicijama pa tako najviše ispitanika spominje uređaje na kojima se čitaju e-knjige (34,52%) (Grafikon 6.). Najviše se spominju računala ("čitanje knjige/teksta na kompjuteru", "knjiga dostupna na računalu") i drugi različiti uređaji za čitanje e-knjiga ("knjiga koja se čita na tabletu ili Kindleu", "čitanje knjiga na iPhoneu ili Kindleu"). Neki su samo napisali "Kindle izdanja", "Kindle i iPad čitači" što potvrđuje razmišljanja Martina Palmera o tome kako javnost e-knjigama smatra i uređaj na kojem čitaju takve knjige (usp. 2011:76). Drugi najčešći izraz u definicijama e-knjiga su elektronička/digitalna obilježja (32,14%): "elektronski primjerak autorskog rada", "knjiga u elektroničkom obliku", "svaki oblik čitanja u elektroničkom okruženju". Internet se spominje u 29,76% definicija npr. "knjiga dostupna na internetu", "knjige kojima se može pristupiti putem interneta", "tekst knjige na internetu u elektroničkoj varijanti". Niži postotak imaju definicije gdje se koriste izrazi vezani uz format e-knjige, 7,14% kao npr. "knjige dostupne u pdf fileu (knjige koje nisu tiskane)", "knjige u pdf formatu, epub, iBooks formatu, mogu biti također knjige u HTML-u na mreži". Ostalih izraza u definicijama ima 7,14% npr. "književno djelo s pikselima umjesto tinte", "tekst koji se može čitati na zaslonu". Bez odgovora na ovo pitanje je 9,52%. Uglavnom su to ispitanici koji ni ne čitaju e-knjige. Oko dvadesetak ispitanika je dalo šire definicije koje su uključivale i više izraza npr. "knjiga namijenjena za čitanje na netu i dostupna u svakom

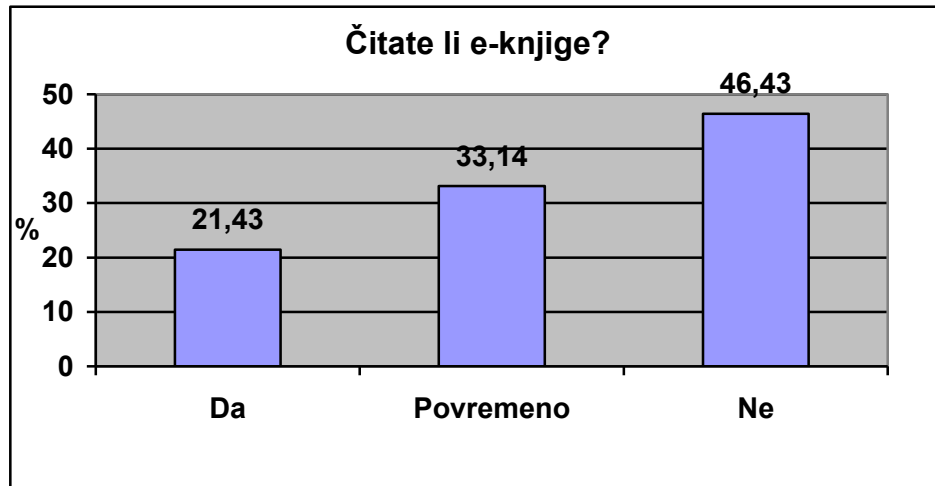
trenutku svima na platformi", "knjiga u elektroničkom obliku, čitljiva na računalu ili nekom drugom uređaju (iPad ili slično)", "knjige dostupne na internetu koje se mogu čitati s mobilnih uređaja, kompjutera itd., dakle nisu tiskane", "knjiga u pdf ili nekom drugom formatu koja se čita putem PC-a, mobitela ili e-book čitača". Iz svega zaključujem da korisnici knjižnice vrlo dobro poznaju što je to e-knjiga.

Grafikon 6. Distribucija izraza korištenih u odgovoru na pitanje 6. za N= 84 ispitanika

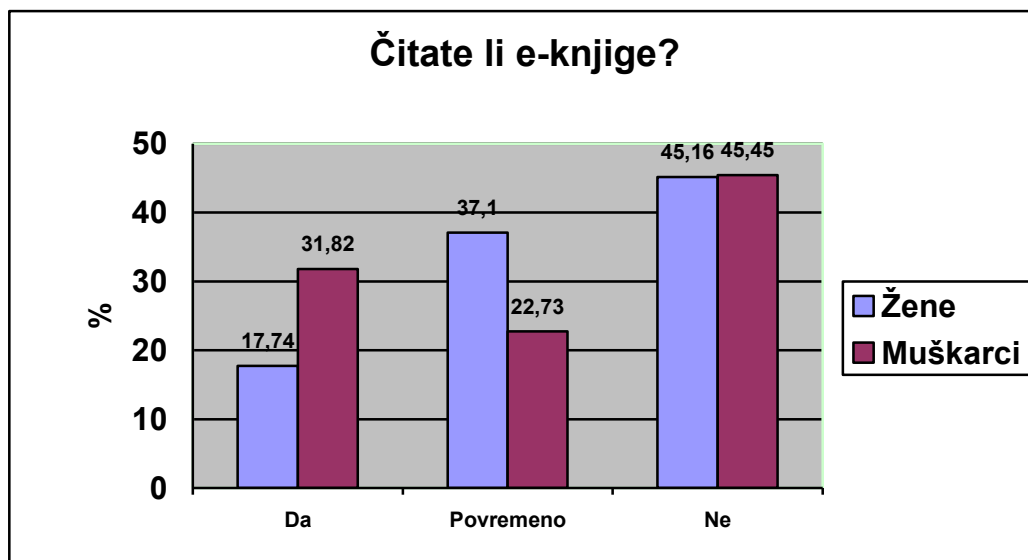
Ispitanici u postotku od 21,43% ili 18 osoba čitaju e-knjige, povremeno ih čita 33,14% ili 27 osoba dok ih 46,43% ili 39 osoba uopće ne čita (Grafikon 7.) Sveukupno, uz povremene čitače, e-knjige čita malo više od polovice ispitanika (54,57%) što je vrlo visok postotak. Prema ovogodišnjem istraživanju tržišta knjige 13% stanovnika Hrvatske čita e-knjige⁴³. No, u ovom istraživanju se ipak radi o znatno užoj strukturi ispitanika koji su većinom studenti i visokoobrazovane osobe, ženskog spola, stari između 20 i 35 godina i k tome korisnici knjižnice ili njezine studijske učionice pa je stoga ovaj postotak znatno viši.

⁴³ "Rezultati novog istraživanja tržišta knjige u Republici Hrvatskoj", Moderna vremena, 24.4.2013. (pristupljeno 19.6.2013.) <http://www.mvinfo.hr/najnovije-vijesti.php?ppar=6937>

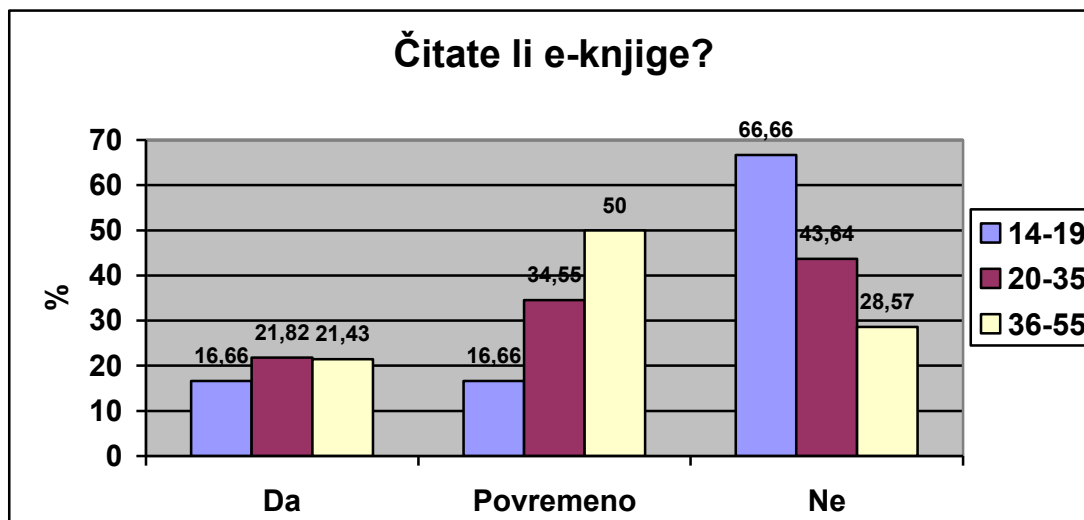
Grafikon 7. Grafički prikaz na 7. pitanje za N=84 ispitanika

Kada pogledamo raspodjelu prema spolu skoro isti postotak žena i muškaraca ne čita e-knjige (Grafikon 8.). Muškarci nešto više (31,82%) čitaju e-knjige nego žene (17,74%) dok ih povremeno čitaju obrnuto - žene nešto više čitaju (37,1%) od muškaraca (22,73%).

Grafikon 8. Grafički prikaz odgovora na 7. pitanje prema spolu ispitanika

E-knjige čitaju sve dobne skupine u približno istom postotku (Grafikon 9.). Kod povremenog čitanja su postotci raštrkani, kao i kod onih koji e-knjigu uopće ne čitaju. Izdvojila bih visoki postotak onih koji e-knjigu ne čitaju kod najmlađih ispitanika (66,66%). Ispitanike između 56 i 75 godine nisam uvrstila u grafikon zbog niskog udjela.

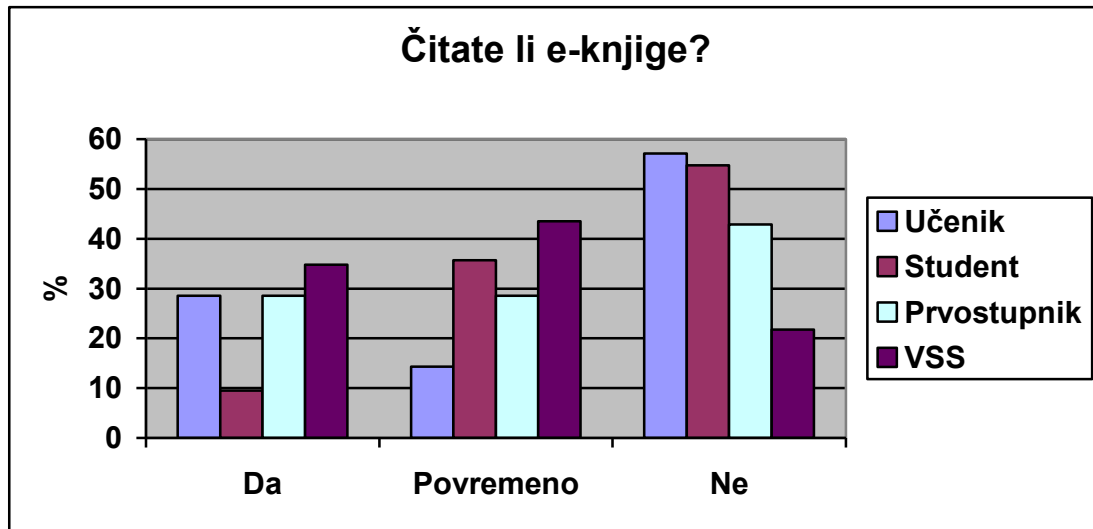

Grafikon 9. Grafički prikaz odgovora na 7. pitanje prema dobi ispitanika

Zanimljivo je promotriti grafički prikaz čitanja e-knjige prema stručnoj spremi i statusu studenta ili učenika (Grafikon 10.). Visokoobrazovane osobe najviše čitaju e-knjige (34,78%). I kod opcije povremenog čitanja imaju najveći postotak (43,48%), a najmanji postotak ih ne čita e-knjige (21,74%). Osobe s višom stručnom spremom čitaju i više tiskanih knjiga prema istraživanju tržišta knjige u RH⁴⁴. Smatram da je veća sklonost čitanju knjiga općenito, zajedno s većom financijskom stabilnošću koja je potrebna za kupovinu uređaja za čitanje e-knjiga, razlog većim postotcima čitanja e-knjige kod visokoobrazovanih osoba. Studenti su druga najbrojnija skupina koja povremeno čita e-knjige (35,71%), no najmanje ih čita pod opcijom "da" koja podrazumijeva učestalo čitanje, samo 9,52%. Pretpostavljam da studenti u višim postotcima povremeno koriste e-knjigu radi obveza na fakultetima npr. moguće je da koriste e-knjigu samo za vrijeme ispitnih rokova ili pisanja seminarskih radova. Zbog

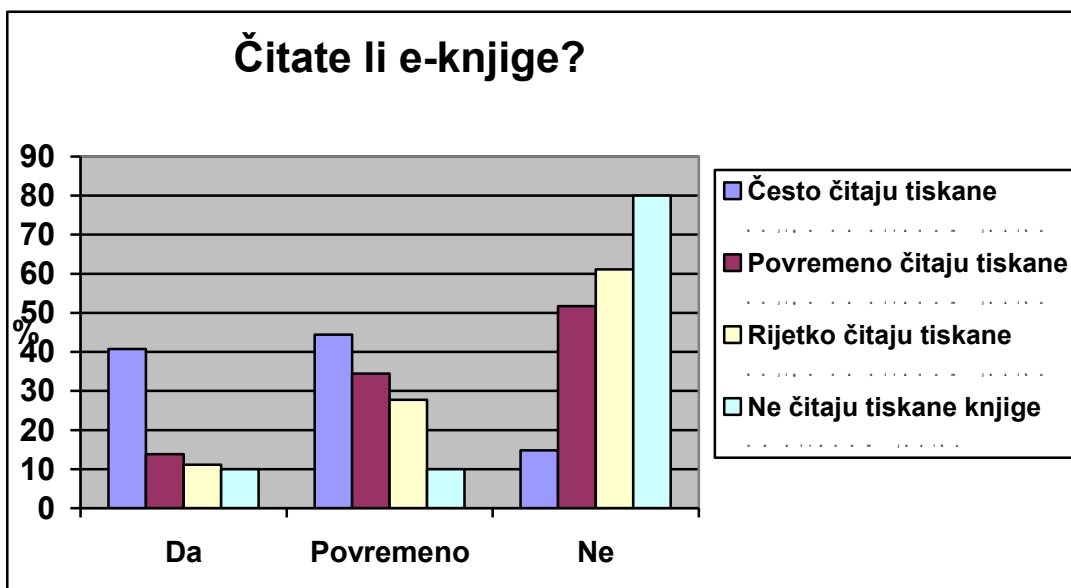
⁴⁴ "Rezultati novog istraživanja tržišta knjige u Republici Hrvatskoj", Moderna vremena, 24.4.2013. (pristupljeno 19.6.2013.) <http://www.mvinfo.hr/najnovije-vijesti.php?ppar=6937>

niskog udjela učestalosti na grafikon nisam uvrstila korisnike sa srednjom stručnom spremom i višom stručnom spremom.

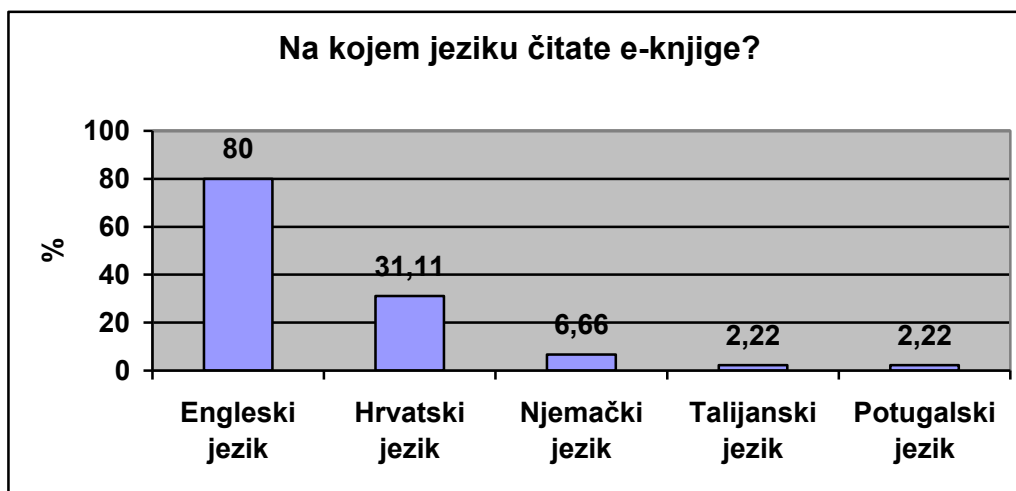
Grafikon 10. Grafički prikaz rezultata na 7. pitanje prema stručnoj spremi ispitanika

Na sljedećem grafikonu sam usporedila čitanje e-knjiga s obzirom na čitanje tiskanih knjiga na stranom jeziku (Grafikon 11.). Iz prikazanih rezultata vidljivo je da oni koji često čitaju tiskane knjige na stranom jeziku prednjače u čitanju e-knjige. Česti čitatelji tiskanih knjiga na stranim jezicima tako e-knjige čitaju u postotku od 40,74%, povremeno 44,44%, a uopće ih ne čita samo 14,81%. Isto tako oni koji ne čitaju stranu tiskanu knjigu vrlo malo čitaju e-knjigu, čak 80% ih uopće ne čita. Ovakvi rezultati su posljedica više razloga. Dostupnost e-knjiga na hrvatskom jeziku je znatno manja nego onih na stranim jezicima, prije svega na engleskom jeziku na kojem kao što smo vidjeli na Grafikonu 5., čita skoro 95% ispitanika koji čitaju strane tiskane knjige. Drugo, visoki postotak osoba koje čitaju na engleskom jeziku, ali i drugim svjetskim jezicima je karakterističan za male zemlje središnje i jugoistočne Europe što je zaključeno u pregledu svjetskih tržišta e-knjige kojeg sam spominjala u teorijskom dijelu rada (Wischenbart 2011:34). I na kraju, viši postotak čitatelja strane knjige, a stoga i e-knjige se mogao predvidjeti u Knjižnici i čitaonici Bogdana Ogrizovića jer imaju najveći izbor građe na engleskom i drugim stranim jezicima.

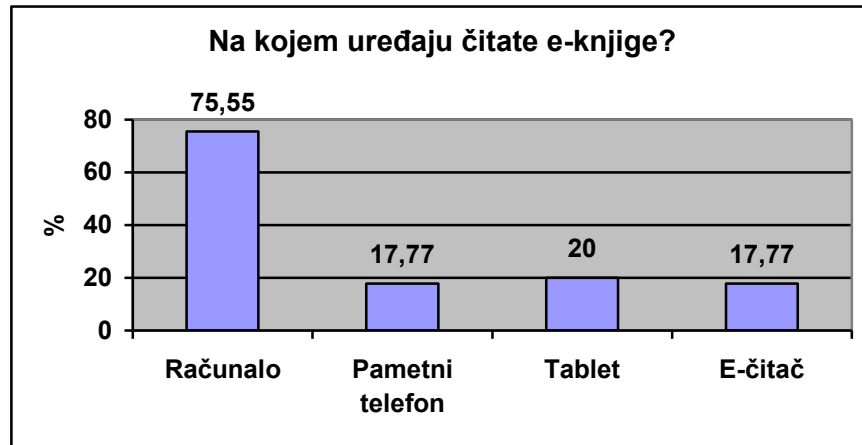
Grafikon 11. Grafički prikaz rezultata na 7. pitanje prema sklonosti ispitanika čitanju tiskanih knjiga na stranom jeziku

E-knjige na engleskom jeziku čitaju 80% onih koji čitaju e-knjige (Grafikon 12.). Na hrvatskom jeziku e-knjige čitaju 31,11% ispitanika. Ostali jezici imaju znatno manje postotke – njemački 6,66% te talijanski i portugalski jezik 2,22%. Engleski jezik je očito u prednosti zbog znatno veće dostupnosti takvih e-knjiga na Internetu.

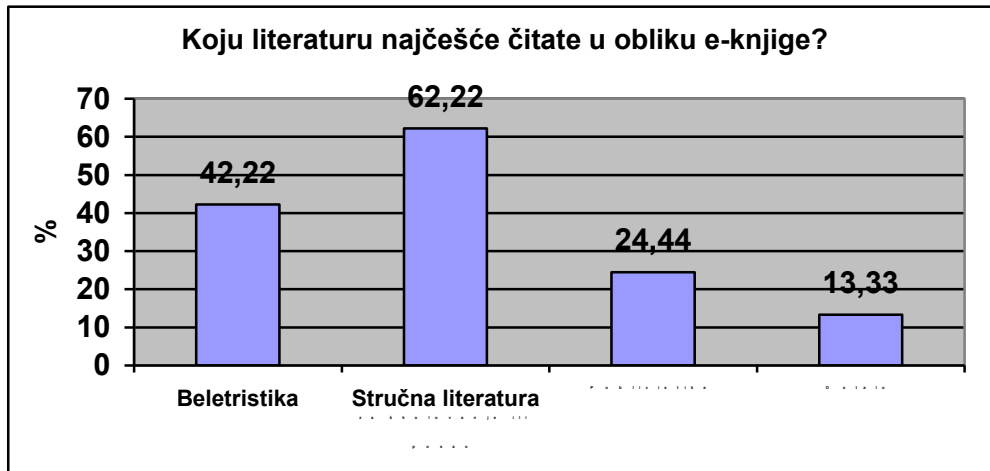
Grafikon 12. Grafički prikaz rezultat na 8. pitanje za N= 45 ispitanika

Čitatelji većinu e-knjiga čitaju na računalima i to 75,55% (Grafikon 13.) Drugi najčešći uređaj je tablet s 20%, a najslabije su zastupljeni pametni telefoni s 17,77% te e-čitači s istim postotkom. Smatram da računala prevladavaju jer su opcije tableta i e-čitača još preskupe za većinu, dok pametni telefoni imaju zaslone manjih dimenzija od ostalih uređaja pa dugotrajno čitanje nije idealna opcija za prosječnog čitatelja.

Grafikon 13. Grafički prikaz rezultata na 9. pitanje za N= 45 ispitanika

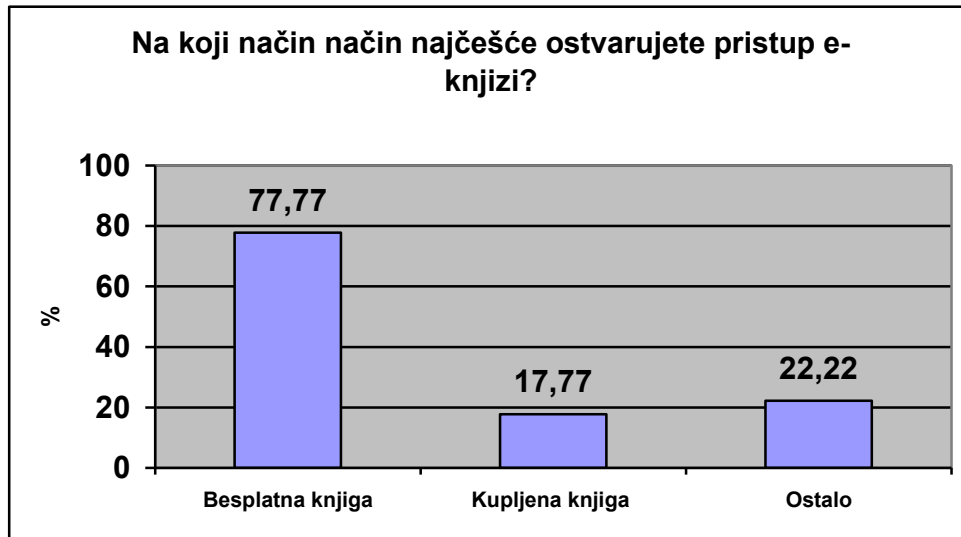
Čitanje stručne građe za školovanje ili posao prednjači kao odgovor na pitanje kakvu literaturu najčešće čitate u obliku e-knjige s 62,22% (Grafikon 14.). Nakon toga se najčešće čita beletristika (42,22%) te publicistika 24,44% i ostale vrste literature s 13,33%. Kako smo vidjeli u teorijskom dijelu, akademska zajednica je prva prihvatila čitanje e-knjige te je stoga upotreba takve literature najraširenija i u ovom istraživanju.

Grafikon 14. Grafički prikaz rezultata na 10. pitanje za N=45 ispitanika

Ispitanici koji čitaju e-knjigu najčešće čitaju besplatne knjige (77,77%), a kupuju ih samo njih 17,77%. Ostali načini pristupa iznose 22,22%. Jedna ispitanica mi je u razgovoru rekla da ona i posuđuje e-knjige. Naime, učlanila se u mrežu narodnih knjižnica iz Philadelphije (SAD) koja za 35\$ godišnje članarine učlanjuje i osobe izvan područja ove američke savezne države. Vidimo da kupovanje e-knjiga nije uobičajeno, samo 17,77%, dok npr. istraživanje Pew Research Centera s kraja 2011. godine navodi kako u SAD-u, čitatelji e-knjiga najčešće ostvaruju pristup e-knjigi upravo kupovinom (61%)⁴⁵. U Hrvatskoj tržište e-knjige ipak nije toliko razvijeno.

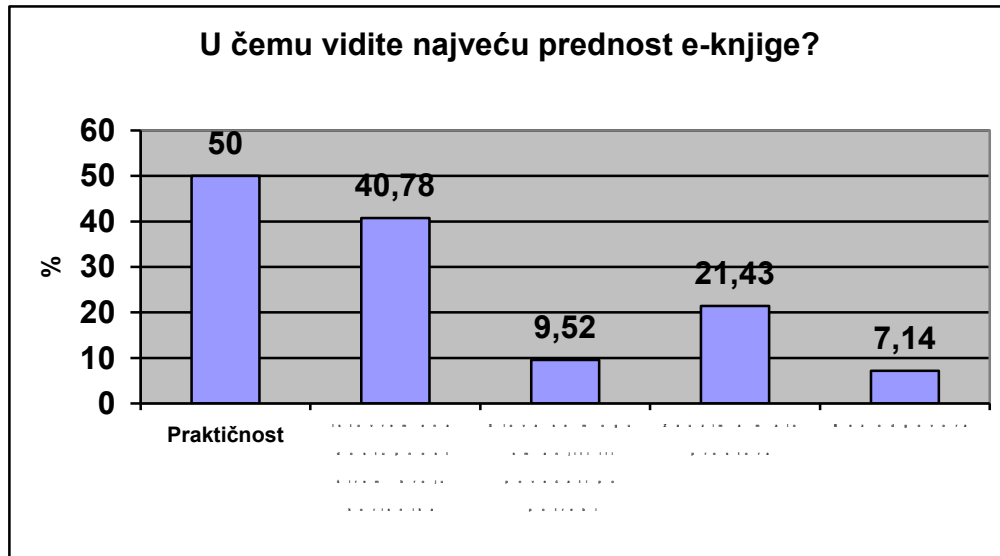
⁴⁵ Lee Rainie i dr. "The rise of e-reading", Pew Internet and American Life Project. 5.4.2012. (pristupljeno 8.7.2013.) <http://libraries.pewinternet.org/2012/04/04/the-rise-of-e-reading/>

Grafikon 15. Grafički prikaz rezultata na 11. pitanje za N=45 ispitanika

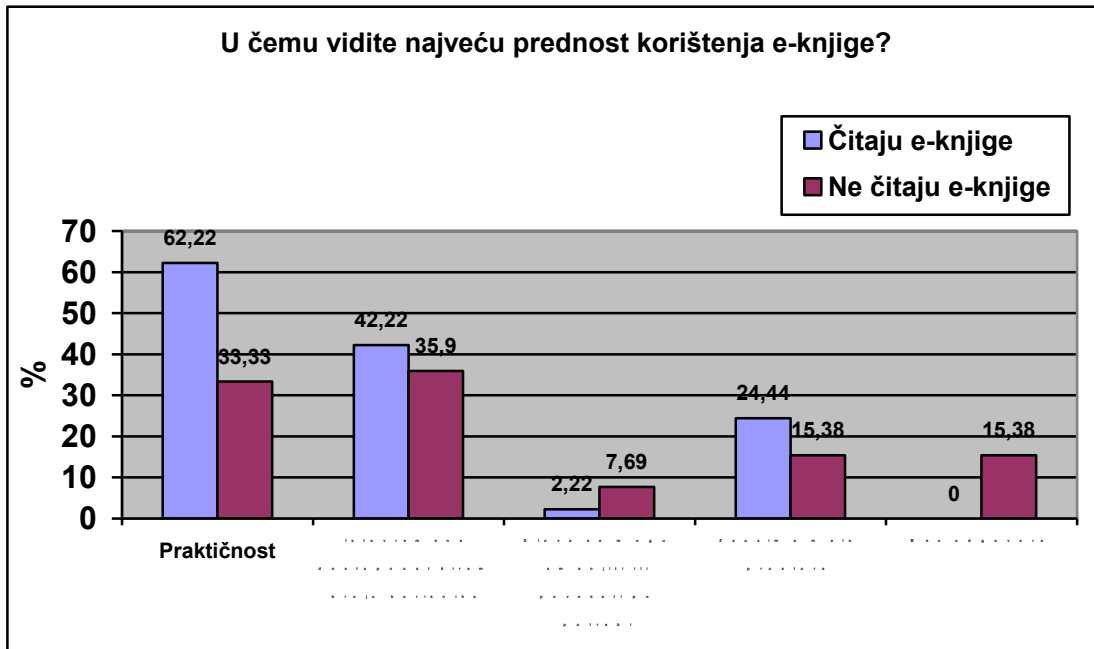
Kroz sljedeća dva pitanja sam htjela doznati što ispitanici smatraju prednostima i nedostacima e-knjige. Na pitanja su odgovore davali i oni koje e-knjige ne čitaju jer sam smatrala da su se i oni susreli s e-knjigom te su stoga također kompetentni za odgovoriti. Budući da je velika većina ispitanika dala točnu definiciju e-knjige, to se potvrdilo ispravnim.

Ispitanici su kao prednost e-knjige najviše navodili praktičnost (50%), a zatim istovremenu dostupnost širem broju korisnika (40,78%) (Grafikon 16.). E-knjige zauzimaju malo prostora što je prednost za 21,43% ispitanika, a mogućnost povećavanja ili smanjivanja slova e-knjige je prednost za njih 9,52%. Na ovo pitanje 7,14% ispitanika nije dalo odgovor.

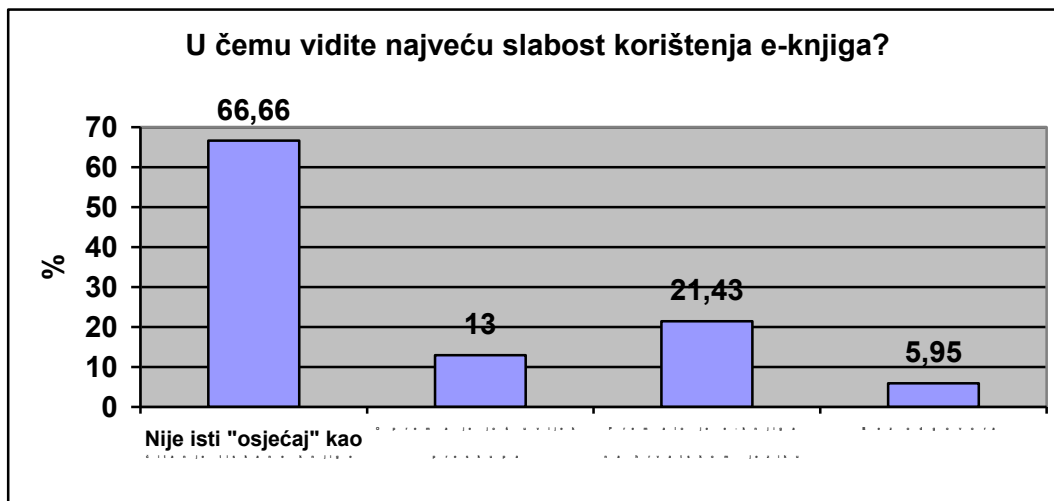
Grafikon 16. Grafički prikaz odgovora na 12. pitanje za N=84 ispitanika

Čitatelji e-knjiga (uključujući i povremene čitatelje) skoro dvostruko više od onih koji ne čitaju e-knjige kao njezinu prednost navode praktičnost, 62,22% nasuprot 33,33%. Zauzimanje manjeg prostora čitatelji e-knjiga također smatraju prednosti u većem postotku od nečitatelja, 24,44% nasuprot 15,38%. Oni koji ne čitaju e-knjigu na ovo pitanje nisu odgovorili u postotku od 15,39 dok su svi čitatelji e-knjige dali odgovor. Pretpostavljam da ili nisu znali što da zaokruže ili su smatrali da e-knjiga uopće nema prednosti.

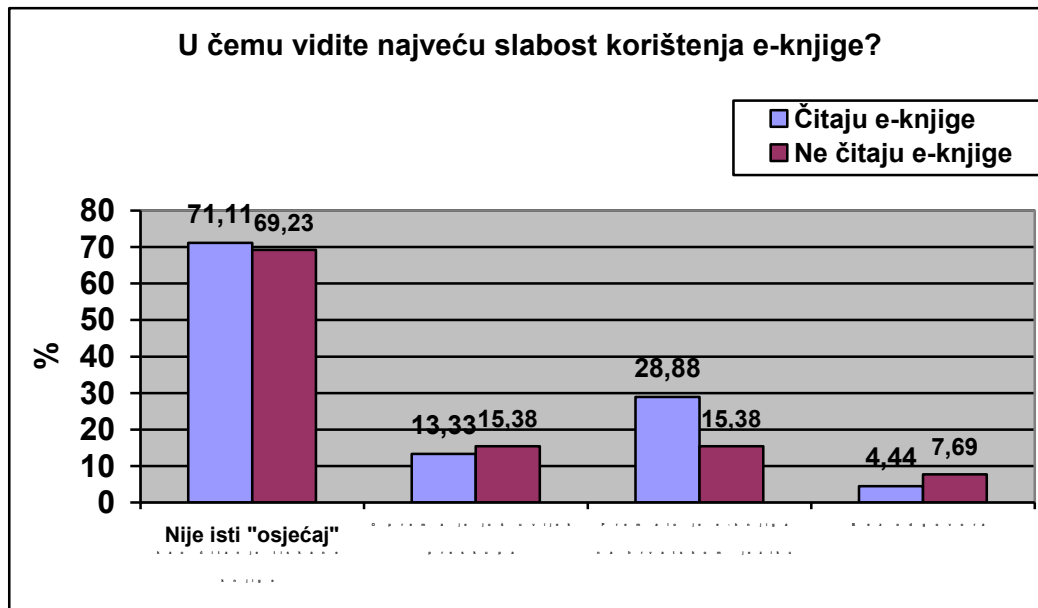
Grafikon 17. Grafički prikaz rezultata na 12. pitanje prema čitanju e-knjiga

Ispitanici daleko najvećom slabosti e-knjige smatraju što njeno čitanje nema isti "osjećaj" kao čitanje tiskane knjige (66,66%) (Grafikon 18.). Mali broj e-knjiga na hrvatskom jeziku je sljedeća zamjerka (21,43%), a na zadnjem mjestu je preskupa oprema s 13%. Bez odgovora na ovo pitanje je 5,95% anketnih listića.

Grafikon 18. Grafički prikaz rezultata na 13. pitanje za N=84 ispitanika

Čitatelji e-knjige i oni koji je ne čitaju, imaju relativno usklađene odgovore na najveću slabost korištenja takve knjige. I jedni i drugi podjednako smatraju da je najveća slabost različitost "osjećaja" čitanja tiskane i e-knjige. Nešto viši postotak čitatelja e-knjige žali što nema više e-knjiga na hrvatskom jeziku (28,88%) od nečitatelja (15,38%).

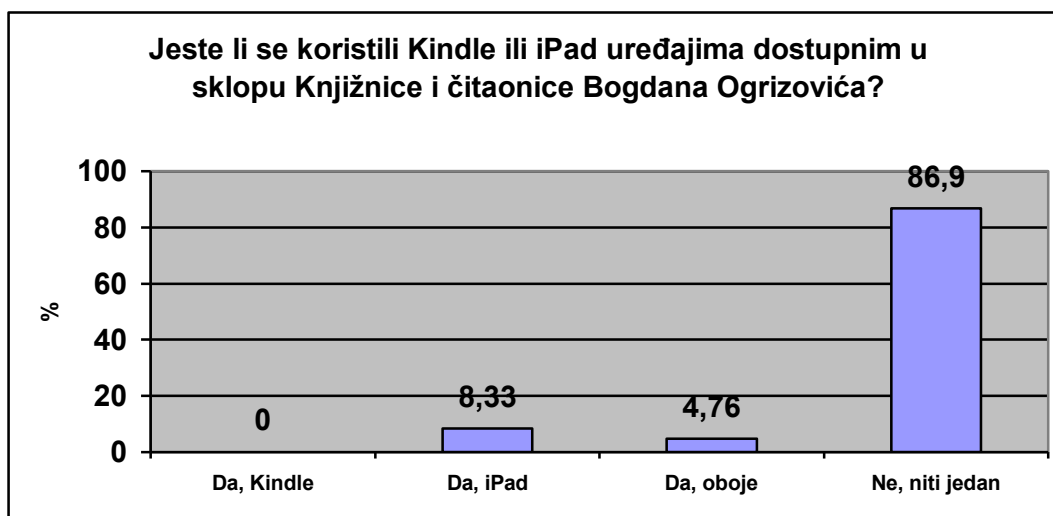

Grafikon 19. Grafički prikaz rezultata na 13. pitanje prema čitanju e-knjige

Kako sam već ranije navela Knjižnica i čitaonica Bogdana Ogrizovića posjeduje Kindle i iPad uređaje koji se mogu koristiti u prostoru knjižnice. Htjela sam saznati da li su ih koristili ispitanici koji dolaze u knjižnicu posuđivati knjige ili učiti. Kako se vidi na Grafikonu 18., vrlo malo ih je to učinilo, čak 89, 9% ispitanika nije koristilo niti jedan od navedenih uređaja. Pojedini ispitanici su nadopisali na anketni papir kako nisu ni znali za tu mogućnost ili su mi to rekli osobno nakon što su mi predali anketu. Prema istraživanju Pew Research Centera, i korisnici narodnih knjižnica u SAD-u nisu upoznati s uslugama knjižnice vezane uz e-knjigu. 58% članova narodnih knjižnica u SAD-u tako ne zna da li njihova knjižnica ima mogućnost posuđivanja e-knjiga⁴⁶. Izgleda da je e-usluge potrebno dobro oglašavati da bi ih korisnici postali svjesni. Ispitanici su u prostoru knjižnice

⁴⁶ Kathryn Zickuhr i dr. "Libraries, patrons and e-books", Pew Internet and American Life Project, 22.6.2012. (pristupljeno 9.7.2013.) <http://libraries.pewinternet.org/2012/06/22/libraries-patrons-and-e-books/>

koristili samo iPad u 8,33% slučajeva, oba uređaja u 4,76% dok nitko nije koristio samo Kindle.

Grafikon 20. Grafički prikaz na 14. pitanje za N=84 ispitanika

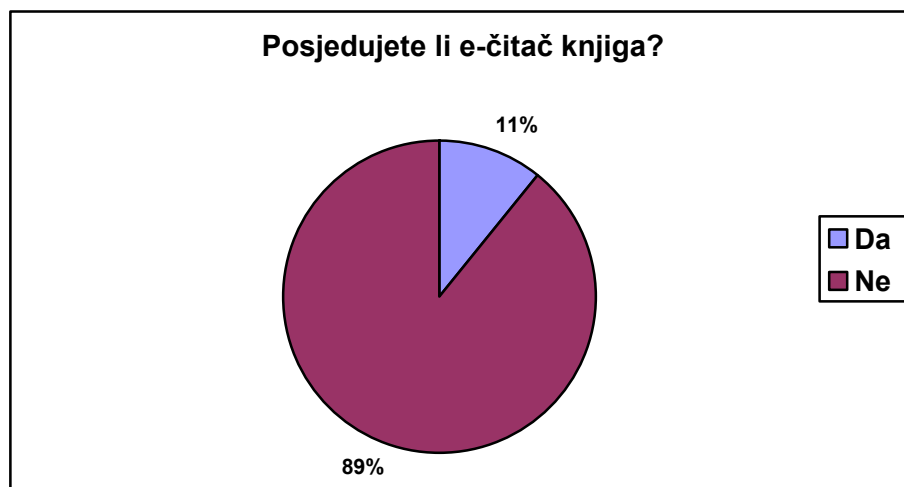
Na sljedećem pitanju sam pitala one ispitanike koji su koristili e-čitače Kindle ili iPad uređaje, bilo u sklopu Knjižnice i čitaonice Bogdana Ogrizovića ili van nje, da ocjene te uređaje prema sljedećim osobinama – jednostavnost korištenja, čitljivost teksta, blještavost zaslona i težina uređaja. Ocjene su mogle biti u rasponu od 1 do 5 gdje 1 predstavlja nisam uopće zadovoljan/a, a 5 u potpunosti sam zadovoljan/a. Kindle uređaji su ocijenjeni od 9 korisnika, a iPad uređaji od strane 15 korisnika. Iako se radi o relativnom malom udjelu korisnika koji su ocijenili uređaje posebice Kindle, ipak donosim prosječne ocjene u sljedećoj tabeli (Tabela 1.).

Tabela 1. Prosječne ocjene karakteristika Kindlea i iPada

	Kindle	iPad
Jednostavnost korištenja	3.8	4.6
Čitljivost teksta	4.2	4.6
Blještavost uređaja	4.4	4.2
Težina uređaja	4.6	4.1

Vidimo da je Kindle dobio bolju prosječnu ocjenu u dvije kategorije, blještavost uređaja i težina uređaja. Kindle koristi zaslon utemeljen na tehnologiji elektroničke tinte stoga nema odsjaja svjetlosti, dok iPad blješti jer ima LCD zaslon. Logično je i da je težina iPada veća od Kindlea jer se radi o punom većem uređaju. U usporedbi s iPad tabletom, Kindle ima lošiju ocjenu za jednostavnost korištenja, 3.8 nasuprot 4.6. iPad također ima veću ocjenu za čitljivost teksta.

Od svih ispitanih korisnika 11% ih posjeduje e-čitač (Grafikon 19.). Četiri ispitanika koji su na ovom pitanju odgovorili potvrdno su na sljedećem pitanju napisali da posjeduju iPad. Njihove odgovore nisam uračunala jer je iPad tablet, a ne e-čitač. Dakle, zadnje pitanje je bilo koji e-čitač posjedujete. Od devetero korisnika koji imaju e-čitač, petorica imaju Kindle. Od devetero vlasnika e-čitača, njih petorica su visokoobrazovani. Uzorak je ipak premali da bi se doznalo još nešto konkretnije o strukturi i navikama čitanja vlasnika e-čitača.

Grafikon 21. Grafički prikaz odgovora na 16. pitanje za N=84 ispitanika

8. Zaključak

Ovim radom sam htjela prikazati korištenje e-knjige unutar narodne knjižnice. Današnja tehnologija se ubrzano razvija, a time i ubrzano zastarijeva stoga rad predstavlja sliku trenutnog stanja. Već za par godina na scenu će stupiti neki drugi proizvodi, usluge i trendovi vezani uz e-knjige. No, nepobitno je širenje čitanja e-knjiga, ali i posudbe e-knjiga. Narodne knjižnice stoga moraju osluškovati navike svojih korisnika te osigurati i prilagoditi posudbu e-knjiga koja će zadovoljiti njihove čitalačke navike. Dio nakladnika i autora nije sklon e-posudbi. Stoga bi se e-posudba morala zakonski regulirati da ne bi došlo do uskraćivanja pristupa informacijama. Naravno, moralo bi se naći rješenje koje bi uklonilo i nakladničke bojazni o padu prodaje ili sigurnosnim propustima. Za sada izgleda da će rješenje biti e-posudba koja bi imitirala posudbu tiskanih knjige npr. "jedan primjerak, jedan korisnik" i ponovna kupovina nakon određenog broja posudbi. U onim zemljama gdje se primjenjuje pravo na naknadu za javnu posudbu, i posudba e-knjiga bi trebala ući u izračun autorske naknade.

Provedeno istraživanje o e-knjizi u Hrvatskoj sam obavila u Knjižnici i čitaonici Bogdana Ogrizovića. Radi se o narodnoj knjižnici u čijoj čitaonici uče i brojni studenti pa ih je čak 51% u istraživanju. Više od dvije trećine ispitanika je između 20-te i 35-te godine života. Knjižnica posjeduje i veliku zbirku građe na stranim jezicima posebice engleskom pa i ne čudi veliki postotak čitača tiskanih knjiga na stranim jezicima (67%). Anketa je također imala značajno veći postotak ženskih ispitanika, čak 74%. Ove specifičnosti korisnika ove knjižnice treba imati na umu pri isčitavanju rezultata istraživanja.

Ispitanici vrlo dobro poznaju e-knjigu. Samo 9% ispitanika nije odgovorilo na pitanje što smatraju pod pojmom e-knjiga. Većina ispitanika je u svojim definicijama spominjala uređaje na kojima se čitaju e-knjige kao npr. računala, iPad ili Kindle (34%). Vrlo često su navodili i elektronička/digitalna svojstva e-knjiga (32%), a Internet su spominjali u 30% definicija.

Istraživanje je pokazalo da korisnici narodne knjižnice u Hrvatskoj čitaju e-knjige. Vše od polovice ispitanika uključujući i povremene čitače, čita e-knjige. Muškarci čitaju e-knjige nešto više nego žene, no žene imaju veće postotke kod povremenog čitanja e-

knjiga. E-knjige najmanje čitaju ispitanici između 14-te i 19-te godine, čak dvije trećine je odgovorilo negativno. Visokoobrazovani korisnici najviše čitaju e-knjige. Studentska populacija također čita e-knjige, ali većinom povremeno vjerojatno prema potrebi svoga školovanja. Učenici su skupina koja najviše prednjači u nečitanju e-knjiga (57%). Česti čitatelji tiskanih knjiga na stranom jeziku su i čitatelji e-knjiga. Čak 40% čita e-knjige, više od 40% ih čita povremeno, a samo 15% ih ne čita. Shodno tomu oni koji rijetko ili uopće ne čitaju tiskane knjige na stranom jeziku, nemaju niti velike postotke čitanja e-knjiga. Oni koji čitaju tiskane knjige na stranom jeziku ih u 95% slučajeva čitaju na engleskom jeziku, dok čitatelji e-knjiga na engleskom čitaju u 80% slučajeva. E-knjige na hrvatskom jeziku su manje čitane (31%). Ovo pokazuju veliku povezanost čitanja tiskanih knjiga na stranom jeziku i e-knjiga koje su uglavnom dostupne na engleskom jeziku. Stoga korisnici sa slabijim znanjem engleskog jezika niti ne čitaju e-knjige.

Korisnici e-knjige uglavnom čitaju na računalima (76%). Korištenje tableta (20%) te pametnih telefona i e-čitača je znatno manje (18%). Prevladava čitanje stručne literature za školovanje ili posao (62%) dok se beletristika čita nešto manje (42%). Kupovina e-knjiga nije još raširena, kupuje je samo 18% korisnika. Uglavnom se čita besplatna knjiga (78%).

Ispitanici najvećim prednostima e-knjige smatraju praktičnost i istovremenu dostupnost širem broju korisnika. Čitači e-knjiga u duplo većem postotku (62%) navode praktičnost kao prednost e-knjige od onih koji e-knjigu ne čitaju. Najviše ispitanika, dvije trećine, kao slabost e-knjige navodi drugačiji "osjećaj" čitanja od čitanja tiskane knjige.

Knjižnica i čitaonica Bogdana Ogrizovića posjeduje iPad i Kindle uređaje koji se mogu koristiti unutar prostora knjižnice. No, istraživanje je pokazalo kako čak 87% ispitanika nije iskoristilo tu mogućnost. Štoviše, neki nisu ni znali za postojanje ove usluge. Evidentno je da usluge vezane uz e-građu treba dobro reklamirati da bi ih korisnici postali svjesni.

11% ili devet korisnika knjižnice posjeduje e-čitač. Od njih su petero visokoobrazovani. Najpopularniji čitač je Kindle, petorica korisnika ga posjeduju. Postotak korisnika nije dovoljno velik za detaljniju analizu, no i postotak od 11% pokazuje određenu spremnost korisnika za e-posudbu. S obzirom da veliki broj korisnika čita e-knjige, ali uglavnom na računalu, uvođenje e-posudbe bi ih možda i potaknulo da

investiraju u kupovinu e-čitača. Ispitanici vrlo dobro poznaju e-knjigu iako ju možda i ne čitaju. Uvođenje pokusne usluge e-posudbe slične onoj kakva je provedena u susjednoj Sloveniji stoga bi bio dobar potez. No, za nastanak jedne takve usluge trebala bi biti prisutna i inicijativa treće strane npr. nakladnika koji bi osigurao platformu za posuđivanje.

Nepobitno je da se narodne knjižnice nalaze u uzbudljivom razdoblju. Informacije iz razvijenih zemalja govore o stalnom širenju e-posudbe. U onim zemljama s manje razvijenim tržištem e-knjiga polako se uvode pokusni programi. Strukovna knjižničarska društva kao što su IFLA i EBLIDA neprestano objavljuju nove dokumente ne bi li popratile nove razvoje događaja. Novinski članci non stop objavljuju vijesti iz nakladničkog tabora i podatke o prodaji e-čitača i tableta. Za poboljšanje e-posudbe nužan je dogovor oko formata e-knjiga te restrikcija vezanih za određene uređaje npr. Kindleom je za sada moguće samo posuđivati u SAD-u. Nužno je i evidentirati i regulirati novi način posudbe unutar zakona posebno ako bi nakladnici nastavili uskraćivati svoje naslove. Sva tržišta izvan SAD-a će morati posebnu pažnju posvetiti e-knjigama svojih autora, a zemlje neengleskog govornog područja i e-knjigama na vlastitom jeziku. Uz sva ova događanja oko e-knjige ne smijemo zaboraviti i na tiskanu knjigu koja će za mnoge i dalje biti preferirani oblik čitanja.

9. Literatura

Amazon. "Kindle Owners' Lending Library". (20.6.2013.)

<http://www.amazon.com/gp/feature.html?ie=UTF8&docId=1000739811>

Askews and Holts. "Digital format". (1.7.2013.)

<http://www.askewsandholts.com/AskHolts/CorpContent.aspx?cID=9&tn1=2&tn2=1>

"Australia world leading in ebook adoption awareness:more than 1 in 5 buying ebooks".

2012. *Digital Publishing Australia*, 29.3. (1.7.2013.)

<http://digitalpublishingaustralia.org.au/2012/03/29/australia-world-leading-in-ebook-adoption-and-awareness-more-than-1-in-5-buying-ebooks/>

Australian library and information association. 2013. "Ebooks and lending issues paper".

(1.7.2013.)<http://www.alia.org.au/sites/default/files/documents/advocacy/Ebooks%20and%20Lending%20Issues%20Paper%20FINAL.pdf>

Armstrong, Chris i Ray Lonsdale. 2011. "Introduction". U (Price, Kate i Havergal, Virginia, ur.): *E-books in libraries - a practical guide*. London: Facet publishing, xxi-xl.

Besen, Stanley M. i Sheila Nataraj Kirby. 2012. *E-books and libraries – an economic perspective*. Prepared for the American Library Association. (3.6.2013)

http://www.ala.org/offices/sites/ala.org.offices/files/content/oitp/publications/booksstudies/ebooks_libraries_economic_perspective.pdf

Bosman, Julie. 2013. "Apple negotiator defends tactics in e-book trial", *New York Times* 13.6. (15.6.2013.) http://www.nytimes.com/2013/06/14/technology/apple-negotiator-defends-tactics-in-e-book-trial.html?_r=0

Bosman, Julie. 2013. "E-book sales a boon to publishers in 2012", *New York Times*, 15.5. (15.6.2013.) http://www.nytimes.com/2013/05/15/business/media/e-book-sales-a-boon-to-publishers-in-2012.html?_r=1&

Boyle, Sarah. 2012. "What is the agency model for ebooks? Your burning questions answered", *Publishing trendsetter*, 1.5. (15.6.2013.)
<http://publishingtrendsetter.com/industryinsight/simple-explanation-agency-model/>

CILIP. "E-book acquisition and lending briefing". (15.5.2013.)
[http://www.cilip.org.uk/get-involved/policy/Documents/E-book%20acquisition%20and%20lending%20by%20libraries%20\(August%202012\).pdf](http://www.cilip.org.uk/get-involved/policy/Documents/E-book%20acquisition%20and%20lending%20by%20libraries%20(August%202012).pdf)

Cohen, Gérard. 2013. "France's update Naple Assembly 2013.", *Naple blog*, 25.6. (1.7.2013.) <http://napleblog.files.wordpress.com/2013/06/frances-update.pdf>

De Castell, Christina. 2011. *Expanding e-books – purchasing and lending at Canadian public libraries*. E-content task force i Canadian urban libraries council. (1.7.22013.)
http://www.culc.ca/cms_lib/Expanding%20the%20eBook%20Market%202011.pdf

Delquié, Emilie i Sue Polanka. 2011. "E-books standards". U (Polanka, Sue, ur.): *No shelf required - e-books in libraries*. Chicago: American Library Association. 135-152.

Ennis, Matt. 2012. "3M makes its present felt - Series:exploring ebooks options", *Digital Shift*, 7.10. (30.6.2013.) <http://www.thedigitalshift.com/2012/11/ebooks/3m-makes-its-presence-felt-series-exploring-ebook-options/>

Ennis, Matt. 2013. "Canadian –controlled ebook infrastructure project progressing", *Digital Shift*, 30.6. (1.7.2013.) <http://www.thedigitalshift.com/2012/07/ebooks/canadian-controlled-ebook-infrastructure-project-progressing/>

EBLIDA. 2012. "Europske knjižnice i izazovi e-nakladništva". (27.6.2013.)

http://www.eblida.org/Special%20Events/HR_Europske-knji%C5%BEnice-i-izazovi-e-nakladni%C5%A1tva.pdf?PHPSESSID=2614e4b194a12ac6e7c20f72c0b27f41

"Ebooks for Finnish public libraries". 2013. *Naple blog*. 13.6 (2.7.2013.)
<http://napleblog.files.wordpress.com/2013/06/ebooks-for-finnish-public-libraries.pdf>

"E-books mean plot twist for public libraries and publishers". 2013. *The Economist*, 23.3. (1.7.2013.) <http://www.economist.com/news/international/21573966-e-books-mean-plot-twist-public-libraries-and-publishers-folding-shelves>

Finkelstein, David i Alistair McCleery. 2005. *An introduction to book history*. New York, London: Routledge.

Flood, Allison. 2013. "Phillip Pullman: Authors must be paid fairly for ebook library loan". *The Guardian*, 12.6. (27.6.2013.)
<http://www.guardian.co.uk/books/2013/jun/12/philip-pullman-ebook-loan-campaign?INTCMP=ILCNETTXT3487>

Galbraith, James. 2011. "E-books on the Internet". U (Polanka, Sue, ur.): *No shelf required - e-books in libraries*. Chicago: American Library Association. 1-18.

Gorman, Michael. 2006. *Postojana knjižnica: tehnologija, tradicija i potraga za ravnotežom*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.

Griffey, Jason. 2012. "E-readers now, e-readers forever!". U: *Gadgets and gizmos: Libraries and the post-PC era*. Library Technology Reports 48, 3, 14-20. Dostupno u bazi podataka EBSCOhost, Academic Search Complete. (15.3.2013.)
<http://search.ebscohost.com/>

Grigson, Anna. 2011. "An introduction to e-book business models and suppliers". U (Price, Kate i Havergal, Virginia, ur.): *E-books in libraries - a practical guide*. London: Facet publishing. 19-36.

Hercog, Marko i Aleš Klemen. 2013. "Biblios lib – slovenian public library ebook-lending platform", *Naple*. (2.7.2013.)
http://naple.mcu.es/sites/naple.mcu.es/files/prezentacija_biblos_milano.ppt

Hoffelder, Nate. 2013. "76% of US libraries offer ebooks, nearly 2 in 5 lend ereaders", *The Digital reader*, 16.4. (pristupljeno 20.6.2013.)
<http://www.the-digital-reader.com/2013/04/16/76-of-us-libraries-offer-ebooks-nearly-2-in-5-lend-ereaders/#.UdIYtTvcpro>

Hixon, Todd. 2013. "Why Android is winning the tablet wars", *Forbes*, 14.5. (20.6.2013.)
<http://www.forbes.com/sites/toddhixon/2013/05/14/why-android-is-winning-the-tablet-wars/>

IFLA Principles for library e-lending. 2013. (15.5.2013.) <http://www.ifla.org/node/7418>

Ipsos. "Latest Wave of Ipsos Study Reveals Mobile Device Brands Canadian Consumers are Considering in 2012". (1.7.2013.) <http://www.ipsos-na.com/news-polls/pressrelease.aspx?id=5596>

Kovach, Steve. 2013. "Barnes & Nobles Nook tablet looks like it's in more trouble than ever", *Business insider*, 5.5. (20.6.2013.) <http://www.businessinsider.com/nook-hd-adds-google-play-2013-5>

Kozlowski, Michael. 2012. "Borrowing e-books from Canadian libraries on the rise". *Good e-Reader*. 23.8. (1.7.2013.) <http://goodereader.com/blog/electronic-readers/borrowing-ebooks-from-canadian-libraries-is-on-the-rise/>

Leech, Helen. 2013. "Libraries and e-lending – it feels like we're making progress", *Futurebook*, 25.4. (1.7.2013.) <http://www.futurebook.net/content/libraries-and-e-lending-it-feels-we%E2%80%99re-making-progress>

Morris, Carolyn i Lisa Sibert. 2011. "Acquiring e-books". U (Polanka, Sue, ur.): *No shelf required - e-books in libraries*. Chicago: American Library Association. 95-124.

Moyer, Jessica i Jennifer Thiele. 2012. "E-books and readers in public libraries: literature review and case study". *New Library World*, Vol. 113, No. 5/6, 262 - 269. Dostupno u bazi podataka Emerald. (15.3.2013.) <http://www.emeraldinsight.com>

OverDrive Marketplace User guide. (28.6.2013.) <http://www.overdrive.com/files/CR-User-Reference-Guide.pdf>

Owen Hazard, Laura. 2013. "Penguin will offer its new ebooks to libraries again as of April 2", *Paid Content*, 28.3. (26.6.2013.) <http://paidcontent.org/2013/03/28/penguin-will-offer-its-new-ebooks-to-libraries-again-as-of-april-2/>

Palmer, Martin. 2011. "E-books for public libraries". U (Price, Kate i Havergal, Virginia, ur.): *E-books in libraries - a practical guide*. London: Facet publishing. 71-92.

Palmer, Martin. 2012. "Forever changes: e-books and the public library". <http://hdl.handle.net/10421/6626>

Pawlowski, Amy. 2011. "E-books in the public library". U (Polanka, Sue, ur.): *No shelf required - e-books in libraries*. Chicago: American Library Association. 55-74.

Rainie, Lee i dr. 2012. *The rise of e-reading*. Pew Internet i American Life Project. (8.7.2013.) <http://libraries.pewinternet.org/2012/04/04/the-rise-of-e-reading/>

Rezultati novog istraživanja tržišta knjige u Republici Hrvatskoj. 2013. *Moderna vremena*. (19.6.2013.) <http://www.mvinfo.hr/najnovije-vijesti.php?ppar=6937>

Schleihagen, Barbara i Miriam Schriefers. 2013. "E-books in German public libraries", *Naple*. (2.7.2013.) http://naple.mcu.es/sites/naple.mcu.es/files/milano_schleihagen_e-books_in_german_libraries.ppt

Sieghart, William. 2013. *An independent review of e-lending in public libraries in England*. (1.7.2013.)

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/175319/E_Lending_Government_response.docx

Streitfeld, David. 2012. "Little sign of a predicted e-book price war". *New York Times*, 24.12. (19.6.2012) http://www.nytimes.com/2012/12/24/technology/e-book-price-war-has-yet-to-arrive.html?pagewanted=1&_r=0&ref=technology

Ugovor o autorskom pravu Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WIPO). 1996. (25.6.2013.)

http://www.dziv.hr/files/File/zakonodavstvo/medjunarodni/Ugovor_o_autorskom_pravu_WIPO.pdf

Wikipedia. "Amazon Kindle", zadnja promjena 16.6.2013.

https://en.wikipedia.org/wiki/Amazon_Kindle

Wikipedia. "Kobo Inc", zadnja promjena 8.6.2013.

http://en.wikipedia.org/wiki/Kobo_Inc.

Williams, Christopher. 2013. "Publishers report boost from e-books", *The telegraph*, 1.5. (15.6.2013.) <http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/mediatechnologyandtelecoms/media/10031735/Publishers-report-boost-from-e-books.html>

Wischenbart, Rüdiger. 2011. *The global ebook market: current conditions and future projections*. O'Reilly media.

http://www.publishersweekly.com/binarydata/ARTICLE_ATTACHMENT/file/000/000/522-1.pdf

Zickuhr, Kathryn i dr. 2012. *Libraries, patrons and e-book*. Pew Internet and American Life Project. (9.7.2013.) <http://libraries.pewinternet.org/2012/06/22/libraries-patrons-and-e-books/>

Živković, Daniela. 2001. *Elektronička knjiga*. Zagreb : Multigraf.

Živković, Daniela. 2012. "Elektronička knjiga". U (Horvat, Aleksandra i Daniela Živković): *Između javnosti i privatnosti - knjižnice u vremenu e-knjige*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2012. 91-178.

10. Prilog: Anketa

Molim Vas da ispunite ovu anketu za potrebe pisanja diplomskog rada "E-knjiga u narodnoj knjižnici" na Katedri za bibliotekarstvo, Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Cilj istraživanja: Utvrditi spremnost korisnika narodne knjižnice za e-knjigu

1. Spol

M Ž

2. Dob

mlađi od 14. g. 14-19 20-35 36-55 56-75

stariji od 75 g.

3. Stručna sprema

Učenik Student NSS SSS VŠS Prvostupnik

VSS

4. Čitate li tiskane knjige na stranom jeziku?

Često Ponekad Rijetko Ne, nikad

5. Ako da, na kojem jeziku?

6. Čitate li e-knjige (elektroničke knjige)?

Da Povremeno Ne

7. Ako da, na kojem jeziku?

8. Ako da, na kojem uređaju?

Računalo Pametni telefon (smart phone) Tablet (iPad itd.)

Čitač e-knjiga (Kindle, Sagem, Prestigio, Sony itd.)

9. Ako da, o kakvoj se vrsti literature njačešće radi?

Beletristika Stručna literatura za školovanje ili posao Publicistika

Ostalo

10. Ako da, na koji način najčešće ostvarujete pristup e-knjizi?

Besplatna e-knjiga Kupljena e-knjiga Ostalo

11. U čemu vidite najveću prednost korištenja e-knjige?

- Praktičnost Istovremena dostupnost širem broju korisnika Slova se mogu smanjiti ili povećati po potrebi Zauzima malo prostora

12. U čemu vidite najveću slabost korištenja e-knjige?

- Nije isti "osjećaj" kao čitanje papirne knjige Tehnologija je još uvijek preskupa
 Premalo je e-knjiga na hrvatskom jeziku

13. Jeste li koristili Kindle i/ili iPad uređaje dostupne u sklopu knjižnice i čitaonice Bogdana Ogrizovića?

- Da, Kindle Da, iPad Da, oboje Ne, niti jedan

14. Ako ste pozitivno odgovorili na prethodno pitanje ili ste se već prije koristili Kindle ili iPad uređajem, molim Vas ocijenite brojkama od 1 (nisam uopće zadovoljan/a) do 5 (u potpunosti sam zadovoljan/a).

	Kindle	iPad
Jednostavnost korištenja		
Čitljivost teksta		
Blještavost ekrana		
Težina uređaja		

15. Posjedujete li čitač e-knjiga?

- Da Ne

16. Ako da, koji?
